

בעוה"ש"ת

שבת חזון, פרשת דברים

בספ"ה"ק אהב ישראל צפרשמינו חלה"ק י"ל אשר שבת חזון הוא יותר גדול במעלה מכל שבתות השנה וכו' ובפרט כשחל יום ט"ת באב בשבת והבן היטב ע"כ.

ומבואר בספ"ה"ק דתלמידי הבעש"ט הק', דבימי זין המצרים אפשר בקל יותר, להתחבר להקדושה ולהתעלות במעלות והשגות, והעמיסו זאת גם ככתוב, כל רודפיה השיגה זין המצרים, כי הוא ענין של 'מלך בשדה' שכשהמלך או השר נמצאים בציתם, אזי צריך השתדלות מרובה בכדי להגיע אליהם, וגם כשכבר מגיעים אליהם לא תמיד הם נענים לכל הבקשות, אבל כש'מלך בשדה' כשהמלך אינו בציתו, אלא מסתיר במלכותו אזי קל יותר להתקרב אליו, ובדרכו גם ממלא הבקשות השונות, וזה הכוונה, כל רודפיה, כל הרודף אחר השכינה ורוצה להתקרב, גם אלו שבכל השנה לא מנלימים בך, השיגיה זין המצרים, שהמלך אינו בציתו, שכעת ישיגו רננס.

ובספר מאמר מרדכי סלאנים, בשם הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע, על האנשים המתחזלים כל ימיהם על חורבן בית המקדש ואינם עוסקים בתורה ובמצוות, שהוא על דרך המוצא (מדרש משלי פ' טו) בעת ששלמה המלך גלה שלוש שנים, קראו עשיר אחד לציטו לאכול ונתן לו מעדני מלכים, אך בכל פעם הספידו. ואמר לו, חבל ורחמנות עליך שפעם היית מלך ישראל והיום אתה בגלות, וכן כמה פעמים, והוסיף לו כאב על כאביו. למחרת הזמינו עני אחד ונתן לו פת חריצה וירק, אך בכל פעם ניחמו ואמר אל תדאג. אם פעם היית מלך תהיה גם להבא. וסיים המגיד שכן הוא צנידון זה, פעם היה לנו בית המקדש, וגם להבא יהיה לנו. ולכן לא נשתקע באבל אלא לא נשקוט ולא ננוח מלעסוק בתורה ומצוות ומעשים טובים. ע"כ.

וכן ראיתי בספר הנפלא 'ליקוטי הרי"ם' מציא את השפתי צדיק לתשעה באב וז"ל, שממעתי מפ"ק זקני מו"ר ז"ל (הרה"ק הרי"ם מגור זי"ע) כשלמדנו ריש או"ח ראוי לכל ירא שמים שיהיה מיצר ודואג על חורבן בית המקדש, אמר, מי שאינו ירא שמים יש לו יותר להיות מיצר ודואג שיזכה ליראת שמים, דכל זמן שאין צו יראת שמים האלט ער נישט (אינו אוחו עדיין) בעניני בית המקדש. ע"כ. וגם מציא שם בית הרחבה בשם הרי"ם שאם ירא שמים צריך שיהיה מיצר ודואג, על אחת כמה וכמה, צריכים אנשים פחותים להיות מיצרים ודואגים, דהרי דור שלא נבנה ביהמ"ק צימיו, היו כנחרצ צימיו, וא"כ הרי לזה שאינו ירא שמים יש יותר חלק בזה שלא נבנה ביהמ"ק צימיו מאשר לירא ה',

וא"כ מה כוונת המאמר הנ"ל דמי שאינו ירא שמים אין לו לדאוג, אלא נראה כוונתו, דלירא שמים שכל השנה עוסק בתורה ומצוות, כעת יקדיש מזמנו להיות מיצר ודואג, אבל מי שחסר בעבודתו כל השנה, או כעת הזמן לעסוק בתורה ובמצוות ולדאוג ליראת שמים של עצמו, ורק בך יקרב את בנין בית המקדש.

ובספ"ה"ק צי"ארו הענין של 'משנכנס אב ממעטין בשמחה' דהכוונה אינו חלילה למעט בשמחה, דהרי ידוע מאמר הנדיקים, ששמחה אינה מצויה, ועצבות אינה עזירה, אבל שמחה מציאה לידי התקרבות

לה' ולעבודתו, ואפשר שיותר מהרבה מצוות אחרות, ועצבות מציאה לרחקות מהש"ת ויכולה לגרום לירידה יותר מכל עזירה אחרת, וצוית דהרי בתוכחה כתוב שכל זה באמת, תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה, ואיך נסיף חטא על פשע, ונהיה בעצבות, האם בחטא הזה ימוקן החטא הקדמון,

וא"כ א"א לומר שחלילה נטווינו להיות בעצבות, אלא הכוונה, משנכנס אב ממעטין, הכוונה למעט את כוחות הטומאה, והאיך אפשר לעשות זאת, בשמחה, רק ע"י שמחה.

וכפי שמוצא בשם הרה"ק הרבי מלוצלין זי"ע על מאמר חז"ל משנכנס אב ממעטין בשמחה, (תענית כ"ט) פי' עם השמחה יוכל האדם למעט את החודש אב, והבן:

והנה להיות בשמחה בעת הזאת שאירעו צו נרות רבות לצבותינו ולנו, ומאז אנו בגלות המר, זין האומות, וגם זין רשעי ישראל, והאיך אפשר להיות בשמחה אמיתית בעת הזאת, והענה הוא רק להתקרב למלכנו שכעת הוא בצחינת 'מלך בשדה' וככתוב פיקודי ה' ישרים משמחי לב, כי הם באים ממקום השמחה, ככתוב עוז וחדוה במקומו, ולכן ההתקרבות להש"ת אפשר רק בשמחה.

וכן מוצא מהרה"ק מרוז"ן זי"ע שאמר: מנחה-אב, מ'דארף מנחה זי"ן די א"ב, די כ"ב אותיות התורה [נריך לנחם את הא"ב - הכ"ב אותיות התורה]. ע"כ. והרי פיקודי ה' ישרים משמחי לב, ושמחה כזה מותר לכל הדעות.

ידוע שהרה"ק מלוצלין זי"ע אמר להרה"ק הישמה ממשה זי"ע. שכבר אמר החסיד אבנו בלבו ונהלתו צפניו (ואולי זה לפי הגמ' בחגיגה ה': במספרים תבנה נפשי וכו' ואכמ"ל) שבמספרים תבנה נפשו כל לילה בצחות, אבל גם זה בשמחה.

והנה הרה"ק הרבי מלוצלין ז"ל אמר ששבת קודש זה כולו עת רצון גדול, כמו בזמן מנחה דשבת קודש מפני שהוא עת דין, השבת קודש מהפך הדין לרחמים, לכן רעוא דרעוא, כן כל השבת הזה, על ידי שהזמן עת דין כל השבת קודש צחינת רעוא רעוא [מפני כי ט' הימים הם ימי דין, מהפכן השבת לרחמים].

ומרחיב הרבי ר' צוניס מפשיסחא ז"ל ומסביר למה קורין לזמן מנחה של שבת רעוא דרעוין, כי נודע אשר זמן מנחה הוא זימנא דדינא, ואיחא כחצי האר"ל כי דין הנמתק ונהפך לרחמים הוא רחמים יותר מרחמים מעיקרא, ולאשר כי שבת ממתיק הדין של זמן מנחה ונהפך לרחמים נקרא רעוא דרעוין, עכ"ד. ומעתה שבת חזון הוא כולה רעוא דרעוין, וזמן מנחה שלו הוא רעוא דרעוא דרעוין. ע"כ

לכן בזמן הזה הסט"א מנסה להתגבר ולגרום לציטול תורה ומצוות יותר מהרגיל, כי יודע הוא גדול הזמן וסגולתו להתקרבות להש"ת ולעבודתו, וצריך להתגבר כנגדו בכל הכוחות, וזה אפשר רק ע"י עבודת הש"ת מתוך שמחה.

ועזור הש"ת שמוכה להתגבר על המפריעים, ולהתקרב לצוראינו, ומשם ימשך לנו שמחה ושפע קודש, לעשת רצון בוראינו מתוך שמחה ונחת וצריות גופא ונהורא מעליא עדי יהפך לנו הזמנים האלו למועדים שמחים, צביאת גואל דצק צב"א

ה' אלהינו דבר אלינו בזוהר לבאור רב לכם שבת בהר הזה (דברים א, ו). הפרשה זאת נקרא תמיד בין המנצחים בשבת חזון. והיא מרמזת לנו כי ה' אלהינו דבר אלינו בחורב אף שבהמ"ק הוא חרב בעוה"ר אפ"כ רב לכם שבת הוא שבת. כי האמנם כל המועדים הם לפי הזמנים כמו"ש (בפילת יו"ט) מקדש ישראל והזמנים והי' לנו מנזות עליית הרגל והצאת הקרבנות וזמן הזה אין לנו דבר אצל שבת היא קביעה וקיימת גם בזמנה"ז וז"ל (שבת י, ג) מתנה טובה יש לי צבית גנוי ושבת שמה. ר"ל אף שבהמ"ק נגזר אך השבת קיים לעולם.

(תפארת שלמה)

רבינו אלה"ז מסא"ג ז"ע הקביר למה קוראים לשבת זו על שם ההפטורה (דהיינו "שבת נאמן" כיון דההפטורה מדבר מנחמת ישראל, אבל למה לן לקבוע שם לשבת קודש על שם הפטורה המלאה מוכחה צירוף יעודי עונשים ונראים?)

ואמר כי יש למנוח בשם זה ענין של מעלה ומשיבות והוא: חזון הוא ראייה והסתכלות, והנה כמו שהמציאות מעיד שממקום חשך רואה האדם יותר טוב את האור המאיר מרחוק, כמו"כ צימנים אלו שהם ימי חשכות אפשר לראות ולהבין יותר טוב את עתידם הטוב של כלל ישראל, מכח הק"ו: אם לעוצרי רצוננו קך, לעושי רצוננו עאכ"ו.

ועל דרך זה אמר נמי אבי ז"ע (רבינו מרז"ן) בשם אלה"ז ז"ע (רבינו רבי שלום מפריהשט) שמהימים האלו יכול האדם לידע איך יהיו נראים הימים טובים הצעל"ט, ומטעם האמור שממקום חשך יכולים לראות טוב את האור המאיר.

(נר ישראל)

פ"א אבל הרה"ק הררנניה ז"ע נואלכסאנדר, סעודת סיום נוסכת עם החסידים בתשעה ימים שמן ר"ח אב עד ט"ב. ואמר בה"ל. בהימים קדמונים כשבאו הימים האלו הי' הבעה"ב ברוגז ששרף את ביהמ"ק ואין לנו ביהמ"ק להקריב קרבנות חובותינו ובעצבות. אבל בעת החסידים אוכלים סעודות, שאומרים ה' הי', הוה, ויהי. שהי' ביהמ"ק, ויש ביהמ"ק, ויהי ביהמ"ק,

וסיפר איך לאחר שהשליך האשמודאי לשלמה המוע"ה בעל הכסא, והי' בא לאיזה כפר. ואמר שהוא שלמה המלך. וכשנעו בעל הכפר. שהוא שלמה המלך ויאסוף כל בני הכפר. וסביבים. ויזבחו שור וזריא, וכל בני מועדנים לכבודו. ויהי כי הסבו לאכל. וקרא בעל הכפר לבני ביתו. ויספר להם גדולת שהמוע"ה, וירידתו, ואמר להם ראו מזה יוכל לבוא על אדם. וראו מהצער שבא על האדם הזה שמוע"ה ויהי כי שמוע שהמוע"ה דברי בעל הכפר נכנס לבו מרוב צער בזכרו ימי העלי". וכל הכבוד והגדולה שהי' לו מאז. ועתה נפל מואגרא רמה. ומרוב צער לא הי' יכול לאכול אף שהי' לפניו כל בני מועדנים.

ואח"כ בא לעיר אחת ופגע בחסיד אחד ושמו עמו כששמועו שהוא שלמה המוע"ה. וניחם את נפשו שבל ידאג כלום שהי' שלמה המלך ויהי שלמה המלך. אף שלפי שעה ירד מגדולתו אבל עוד ימלך כבראשונה. ושמוחו יחדיו נואוד. ויבקש מוננו לסעוד עמו בסעודה קטנה שיש לו. כי גם הוא איש עני. אך מזה שיש לו יאכלו יחדיו וישבעו. והחי' את נפשו בדברים טובים וניחומים יותר מכל מועדני עולם. ועי"ז אמר שהמוע"ה טוב פת חריבה ושלוחה בה (משלי יז) וזה הוא ג"כ הענין הנ"ל, והבן:

(שיח שרפי קודש)

אמר הגה"ק רבינו מקאוניץ ז"ל, שהיה תמוה צענין להבין ענין ג' חלוקי אנשים צענין שיעבוד הצבא, מקפתם יוצאים לחפשי תיכף נקבל, ומקפתם משתעבדים תיכף לצבא, ואין להם שום מנוח, ומקפתם

יש להם לער וטירחה מרובה, עד שנעשים חפשי. וגילו לו מן השמים שהמה גילגולים מדורות שהיו זמן חורבן ציהמ"ק, ושאותן שלא היו להם חלק בין הצריוני ומחריבי קרתא דירושלים, יוצאים תיכף לחפשי. וזאתן שהיו בין הצריונים, משתעבדים תיכף לצבא, ואין להם מנוח. וזאתן שלא היו בין המחריבין צפועל, משתעבדין לצבא, ועל ידי טירחה מרובה נעשים בני חורין.

(ילקוט עבודת ישראל)

בשם החי' הר"י ז"ע מזה שמונה בין החסידים לעשות סיום נוסכת בה"ט ימים שמן ר"ח אב עד ט"ב. ואמר מושום שביה"ק נחרב מושום שנאת חנם שהי' ביניהם (יומא ד"ט), ובמס' שבת (דף ק"ח). אמר אבי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים נוסכת עבידנא יומא טבא לרבנן. חזינן דאחד מרבנן דסיים נוסכת החבירים הי' עושים הסעודה. ושמוחין זה עם זה וזהו הפך שנאת חנם ומושום שבימים אלו הי' החורבן מושום שנאת חנם. לכן עושים הסיום תיקון לזה. והבן:

(שיח שרפי קודש)

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן וגו' (א, א).

הנה הדקדוקים כבר מוצא בקדמונים, ונראה לי שמה אמר תוכחה זו שממנה יקחו ויצינו מוסר השכל כל ישראל בין לדיקים בין ציונים בין רשעים וזהו אל כל ישראל, ואמר בעבר הירדן דהנה איתא בשם אלה"ז זללה"ה כל הדר צאריך ישראל דומה כמי שיש לו חלוקי (כמדות ק"י) היינו מי שדומה צענין שדר צאריך העליונה שקרוב לקודשא צריך הוא דומה לו כמי שיש לו אלהי וצאמת אין לו, ומי שדר בחוץ לארץ היינו שדומה לו שעדיין לא נכנס צאריך העליונה וזה דומה כמי שאין לו אלהי אצל צאמת יש לו עד כאן דבריו, (של הפע"ט הק").

וזהו בעבר הירדן פירוש שידמה לך תמיד כאילו אתה מעבר לירדן שעדיין לא נכנסת לארץ העליונה הגם שלמד הרבה ועשה מנזות הרבה מכל מקום דומה לו כאילו לא עשה שצריך לעשות כל מנזוה דחילו ורחימו ועל ידי התורה והמנזות זוכה לענוה ולא עוד אלא שנעשה כמעין המתגבר וזוכה לדברים הרבה (צמות פ"ו, מ"א) ועל כן יאמר אם עשיתי כתיקוני האיך ענוה שלי והיכן הדברים הרבה והיכן המעין המתגבר וזהו כנגד התלמיד חכם,

וכנגד הציוני אמר בעבר הירדן דהנה האדם ציוני עושה מנזות הרבה ואם נזדמן לו עצירה ח"ו גם כן עושה וכנגד זה אמר בעבר הירדן שידמה לו בשעה שזדמן לו העצירה שהיא כבר עבר לארץ עליונה והתחיל לכוונס לעבודת השי"ת ואיך אעשה העצירה ח"ו ואכנס למדבר שהיא שליטת הס"מ רחמנא ליצלן שהוא נחש שרף ועקרב שהוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך המות (צבא צמרא מ"א). שהוא שורף האדם כמו שמתחלה צוער בו לעבור העצירה כן אחר כך שורף אותו מן העולם ועקרב פירוש עקר צית שהיא השכינה שהיא כלל אדם וזהו במדבר כנ"ל והבן וזהו נגד הציוני, ולרשעים דהנה כשאדם מתחיל לעבור עצירה נותן ח"ו כח לטורא אחרת ומחמת זה הולך ומתגבר עליו וזהו עצירה גוררת עצירה ומחטיא אותו נחש אשת זנונים והוא נחש שרף ועקרב שצוער בו לעבור עצירה ולהגביר על הקדושה ח"ו וזהו רשעים מהפכין מידת הרחמים למידת הדין ח"ו, וזהו בעבר הירדן פירוש שעובר בצחינת שהיא הירדן היינו הר דין שהוא מלא דינים ומגביר אותו ומהפכים מידת הרחמים כנ"ל והבן:

אלה הדברים אשר דבר במושה אל כל ישראל בעבר הירדן וגו' (א, א).

וברש"י, לפי שהם דברי תוכחות וכו' סתם את הדברים והזכירם ברמז. ועמדו בזה המפרשים למה דוקא כעת לא הוכיח את בני ישראל בגלוי וסתם את הדברים מפני כבודם, ואילו בשאר המקומות לא נמנע מלהוכיחם בגלוי.

והנראה, כי הנה סדר דברים נקרא 'משנה תורה', לפי שכלן חזר משה רבינו ושנה את כל התורה לפני בני ישראל. חז"ל דרשו במדרש (דברי א, א) משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו (שמות ד, י) לא איש דברים אנכי, כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר דברים, מנין, ממה שקרינו צענין אלה הדברים אשר דבר משה.

יש לומר בזה, על פי דברי חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תכלין. וכבר הזכרתי מה שאמר ד"ז הגה"ק רבי אביגדור מדוקלא ז"ע, אשר היה רגיל בכל עת בואו ללמוד אל זקנה"ק, להתאכסן אלל כ"ק אאמור"ר ז"ע שהיה מקורב אליו מאד, ופעם אחת אמר לו 'שמע נא לאשר אומר אליך, כבר ערכתי גלות, לא החלפתי כחונתי במשך חצי שנה אפילו לא בשבת, התעניתית משבת לשבת, סיגפתי עצמי בצריעכך, ואחר כל זאת הנני אומר לך שאת הבחור הלזה [הי"ר הרע] אי אפשר לנצח ולהכריע אלא בדגמרא ותוספות, עכ"ה"ק. ומנזה על כל אחד לשון את זה.

בזה יתבאר הכתוב צפרשה אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל היינו שאמר להם משנה תורה ולמד עמהם תורה, ואשר על כן היה איש דברים כנ"ל מהמדרש, לכן אף שמהנה כאן את המקומות שהכעיסו לפני המקום והוכיחם על כך, מ"מ לא הזכירם אלא ברמז מפני כבודם, כי כח התורה רב הוא לכפר על כל חטאייהם, מה שאין כן במשך כל השנים שהיו צמדבר והכעיסו לפני המקום, אף שנענשו בציאת עמלק ובמגפות וכדומה, מ"מ לא נתכפר להם חטאם ע"י העונש והסיגופים כמו שנתכפר להם עתה ע"י לימוד התורה, ולזה חס כאן משה על כבודם יותר משאר מקומות.

(שפע חיים דרשות חורש"י, תשד"מ)

אלה הדברים אשר דיבר במושה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה וגו' אזור עשר יום בנזורב דרך הר שיעיר עד קדש ברנע וגו' הואיל במושה באר את התורה הזאת (א, א-ה).

פירש רש"י ז"ל לפי שהן דברי תוכחה ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו וכו'. אחד עשר יום מחורב פירש רש"י שגם זה מן התוכחה אמר להם ראו מה גרמתם וכו'. צעזר הירדן הואיל משה צאר את התורה הזאת פירש רש"י בשבעים לשון פרשה להם. ראוי להבין הלא בכל הסדרה עוד לא ציאר את התורה כלל רק פרשה זו עד פרשת ואתחנן כולה תוכחות ומוסרים עד התחלת עשרת הדברות, ומן הראוי היה שיכתוב מקרא זה בצפרשת ואתחנן קודם עשרת הדברות שנאמר שם (דברים ד, מד מו) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל וגו' צעזר הירדן בגיא וגו' שם היה לו לכתוב הואיל משה צאר את התורה הזאת ששם נאמרה פרשת עשרת הדברות ופרשת שמע ושאר המנזות שהם מקור לכל התורה:

והנראה לי כי הנה מלאנו בספרי קודש וכן שמעתי מרבותי הקדושים נשמחם עדן שהעיקר מעיקרי העבודה הוא להרהר בתשובה קודם שיצתו ללמוד תורה או קודם עשייתו מעשה המנזות, ואדמו"ר הרב צו"ג קדישא רבן של כל בני הגולה מו"ה יעקב יצחק מק"ק לובלין זוק"ל אמר שאם האדם אינו עושה תשובה קודם לימוד התורה עליו נאמר (תהלים ג, טו) ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וגו', מה שאין כן צאם מהרהר בתשובה קודם הלימוד אזי נקרא לדיק כמו שאמרו חז"ל בקידושין (מע ע"ב) המקדש את האשה על מנת שאני לדיק אף על פי שהוא רשע גמור מקודשת שמה הרהר בתשובה ועל כן רשאי אחר כך ללמוד התורה הקדושה:

וזה נרמז כאן שלכך הקדים להם משה דברי התוכחות ומנה כאן את כל המקומות שהכעיסו לפני המקום לפי שהיה רוצה לבאר להם את התורה, על כן רמז להם כללות כל העצירות שעשו עד אותו היום כדי שיהרהרו תשובה על כולם קודם שישמעו דברי התורה. וזה ציאר הכתובים אלה הדברים וגו' צעזר הירדן וגו' צין פארן וגו' שכל זה הוכיחם וכל כך מפני אשר הואיל משה צאר את התורה הזאת על כן הוכיחם תחילה כדי שיעשו תשובה על כל עוונותיהם קודם שילמדו ממנו ציאר התורה:

(מאור ושמש)

אלה הדברים אשר דבר במושה אל כל ישראל וגו' (א, א). הנה כשאומרים לאדם תוכחה, עלול שיתעורר עליו מידת הדין ח"ו, וצפרט כשאומרים זאת צדך גיפה ותרעומות, וע"ז נאמר (ויקרא י"ג, ה) הוכח תוכיח את עמיתך, אבל תיזהר אשר, ואל תשא עליו חטא, ר"ל שצדצריך לא תדחה אבן אחר הנופל להגביר החטא ביותר ע"י התעוררות דינים ח"ו, ולכן חכמים הזהירו דצבריהם להמשיך רחמים ותסדים, ולא הוכיחו בלשון נוכח אלא בלשון נסתר והסתירו דברים צתוך פירוש הפסוק, ואף בזה היה דרכם צקודש להטמין דברי צרכה, וזקנה"ק מלאנו ז"ע כשכבר גצרה צו ציותר ריתחא דרבנן על איזה אדם היה רגיל לזוף צו 'דו גאלגאן', ולפי ידיעתי אין מילה כזאת, וכנראה שכוון על מה שציצת הכתוב את ישראל (שה"ש ד, יב) גן נעול אחותי כלה גל נעול וגו'.

והנה צמאור ושמש כאן העיר שהלא צכל המקומות שחטאו כנגדן, עשו שם מנזות ומעשים טובים עיי"ש, ולדרכנו יבאר דלד"ג תרוייהו צחדא מחא מחיניהו כי ישראל קדושים צשמעם את הדברים פשפשו צמעשייהם וחזרו צתשובה על מה שהכעיסו לפני המקום צאותם המקומות, ואילו משה רבינו לא התכוון דצבריו אלא על אותם מעשים טובים שעשו צני"י צאותם המקומות, שעשו שם משכן וכלים, ושרו לה' על ים סוף וכדו' וצזה התכוון להמשיך עליהם רחמים ותסדים.

ולו"א אלה הדברים אשר דבר משה וצכ"מ שנאמר אלה פוסל את הראשונים, שמשה רבינו צגדלו היה יכול לומר דברים כאלו אשר צהשקפה ראשונה נראים כצברי תוכחה, צל לאמתו של דבר המשיך עליהם רחמים וזכות, וללמדך שרק צרוח דרים כאלו מותר לדבר, ודברים אחרים פסולים הם, וזה היה דרך תלמידי הצעש"ט הקדושים להמתיק את הדיניים ולהמשיך לצני"י ישועות טובות ודעת לעבודת השי"ת.

(פניני שפע חיים חורש"י תשמ"ב)

אלה הדברים (א, א).

פירש רש"י לפי שהן דברי תוכחות מנה כאן כל המקומות שהכעיסו ישראל לפני המקום צהן וכו'. וקשה, רבינו הממליך תמיד טוב על ישראל למה ימנה כאן כל המקומות שהכעיסו. ויש לומר על פי דברי אדמו"ר זצוק"ל, אשר משנה תורה היא תשובה, שכן דרכו של תשובה לחזור ולהזכיר לו כל מעשיו לטהר לבבו, וכענין השיבנו אצינו לתורתך וכו' והמזירנו בתשובה שלמה לפניך (תפילת העמידה), עכ"ל, והנה כל תשובה עם תורה הוא תשובה מאהבה, כענין הוא יפתח לבנו בתורתך וישם בלבנו אהבתו (תפילת יוצא לצי"ן), ועל ידי תשובה מאהבה זדונות נעשין כזכיות (יומא פו, ב), לכך שפיר מנה משה כל המקומות שהכעיסו לפני המקום צהן למען יתהפכו לזכיות ומעשים טובים.

(ליקוטי דברי ישראל)

במודבר בערבה כו' (א, א).

ללמד מדה ישרה אשר אמרו ז"ל (ברכות פ.) לעולם יהא דבורו של אדם צנח כו' אפילו עם נכרי בשוק. הנך רואה עד כמה הפליגו הדבר לדיוטא המחמונה שצמחמונית אפילו עם כו'. וזוהר הקדוש אצינו מת במדבר (במדבר פו, ג) צמלולא עיין שם. וזהו ירמנו "צמדבר" הדיבור ומילולא דפה יהיה אלנך בערבה צעריצות ומתיקות ונחת. מול סוף, אפילו נגד פחות שצפחמים קופא דכל דרגין כאמרם ז"ל אפילו עם כו' נ"ל:

(נועם מגדים)

אלה הדברים וכו' בוצרות וגו' (א, א).

וצרש"י, צמחמוניתו של קורח. צסם החי' הרי"מ ז"ל למה נקרא מחלוקת של קרח חצרות, דאמרנו חז"ל (עירובין כ"א ע"ב) צשעה שתיקן שלמה המע"ה עירובי חצרות ילאה צ"ק אם חכם בני כו', ויש להבין מה ענין חכמה שייך בעירובי חצרות, אך דהנה החכם עיניו צראשו ורואה תכלית הדבר ודוע כשאדם מדבק א"ע לנדיק אמיתי אזי יכול לעלות למדרגתו, וזה תיקן שלמה המע"ה שלכזית אחד שיש ציד אחד יכול להצטרף לזה כמה אנשים ויכולין לטלטל בכל המקומות כמו הוא ויהי הכל אחד,

והנה צקרח כתיב ויקח ומרגס ואחפלבג, שנחלק משאר שבטים ולא הודה צוה שאדם יכול להסתופף בכל נדיק, עד שיעלה למדרגתו רק שכל אחד הוא צפ"ע, ונמלא שלא הודה בעירוב, ונשאר חצרות בלא עירוב, פי' כמו צמי החצרים שאין להם חומה, לפיכך נקרא מקום מחלוקתם חצרות:

(שיט שרפי קודש)

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל וגו' (דברים א, א). אברך אחד בא לכ"ק בורן אדמו"ר התפארת שמואל מאלכסנדר זי"ע בתחילת נשיאותו, אחר הסתלקות הישכוח ישראל זי"ע, ובעת נטילת שלום עלה במחשבתו כי בביאתו לרבינו הישכוח ישראל זי"ע, כאשר הביט בעצרתו הק' הרבה בתשובה, והלואי שיזכה בן גם עתה. בש"ק פתח רבינו התפארת שמואל זי"ע לומר תורה בפרשת השבוע, ואמר, אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל וגו' (דברים א, א) ופרש"י ז"ל שהן דברי תוכחה. וקשה הכי צריך משה רבינו ע"ה לומר דברי תוכחה, הלא מו' לא ישוב לה' אם הביט בעצרתו הק' של רבי כזה, אור פני משה, אולם מרע"ה הביט עד סוף כל הדורות, ופעל זאת לדורות הבאים אשר אפילו אם לא ישובו בהביטם בפני רבם, מו"נו ידבר אליהם דברי כיבושין ותוכחות, שעכ"פ ישובו ע"י דיבוריו,

וזהו אלה הדברים אשר דבר משה, כי כל מנהיג הדור נקרא משה על דרך משה שפיר קאמרת, אל כל ישראל, עד סוף כל הדורות. (מאמרים ואגרות אלכסנדר)

(אגרותיהם של צדיקים)

אלה הדברים אשר דבר משה וגו' (א, א).

הרה"ח ר' יעקב לחוביצקי נסע פעם לשבת ערב תשעה באב להרה"ק הבית אברהם (מסלונים) זי"ע, שחיה אז בעיר בריינסק. וסיפר הבית אברהם בסעודה שלישית שפעם ביקש הרה"ק האוהב ישראל' מאפטא זי"ע, את מושבו בקודש שיביא לו הרבה ניירות, כי הוא רוצה לכתוב הרבה מכתבים לכל עיירות וקהילות ישראל שלא יתנו יותר כסף להיושבים באר"י בעיה"ק טבריה, שכן הם אוכלים יחד (מרק) בימות החול והם מתענגים על חשבון דרי חוץ לארץ,

אחר כך ביקש מוכנו שוב הרב מאפטא שיביא לו עוד הרבה ניירות יותר מוכה שאמר לו קודם לכן ורוצה לכתוב לכל עיירות וקהילות ישראל שיתמכו ביד רחבה ליישוב היהודים בעיה"ק טבריה, ואפילו מו' שדחוק לו פרנסתו יתן הרבה מעות, כי הם יושבים שם על התורה ועל העבודה, והתורה שלהם יקרה לפני הקב"ה הרבה יותר משלנו.

ושאלו אותו מעיקרא נאי קסבר, ומה ראה לחזור על דבריו. ואמר הרב מאפטא כי מוצינו בתורה הק' שבטרם הוכיח משה רבינו את עם ישראל, פירטו להם את כל העבירות והחטאים שעשו ככו שנתחיל מאלה הדברים וגו', ולמה עשה כך, אלא שאם יבוא מקטרג וירצה לקטרג על עם ישראל, יגידו לו שכל מה שיש לך לומר כבר נאמר ע"י משה רבינו בתוכחה, ואין לכם יותר מה להגיד, וכך אמר הרב מאפטא, מו' שרוצה לדבר קיטרוג על החולל בטבריה, ידע שכל מה שירק יאמר, כבר נאמר על ידי, כי כבר פירטתי את הכל. וסיפור זה סיפר הבית אברהם בשבת חזון, פרשת דברים.

(הרה"ח ר' יאיר שוורצמן ז"ל "יהי אור")

ודי זהב (א, א).

ופירש רש"י הוכיחן על העגל שעשו צצזיל רוצ זהב שהיה להם עי"ש. והיינו כמו שנאמר (להן ט, יג-יד) וכסף זהב ירצה לך ורם לצבך ושכחת ואמרתי כחי ועו"ם ידי וכו', וזהו הפירוש (שמות לב, יח) קול ענות אנכי שומע, 'אנכי' דייקא, שהם מתגאים ואומרים אנכי היינו כחי ועו"ם יד.

וצוה יצן התירוץ של אהרן שם (שם, מד) ואומר להם למי זהב וכו' ופירש רש"י ואומר להם דבר אחד למי זהב לצד והם מהרו והתפרקו ויתנו לי. ולכאורה התירוץ זה 'ואומר להם למי זהב לצד' אינו מובן, הכי זאת עוד מעט הוא. אלא היינו כנוכר לעיל ודי זהב שעשו צצזיל רוצ זהב שהיה להם, היינו כמו שנאמר וכסף זהב ירצה לך ורם לצבך ושכחת וכו', וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן היינו כמו שנאמר (מגי ג, ט) לי הכסף ולי הזהב נאם ה'.

וזהו שהיה כוונת אהרן כשצאו אליו צרות גבוה עשה לנו אלהים (שמות שס א), וראה שהזהב רצ הוא שגרם להם התחיל להוכיח אותם וואמר להם למי זהב, וכוונתו היה לשמים למי זהב הלא לי הכסף ולי הזהב נאם ה' על דרך שאמר (שם ה, וצד"ה) חג לה' מחר וכוונתו לשמים עי"ש, והם חשבו שכוונתו למי זהב היינו שיתנו לו הזהב, מהרו והתפרקו ויתנו לו.

וזהו שהתנצל, 'ואומר להם דבר אחד למי זהב לצד' וכוונתו היה לשמים למי זהב הלא לי הכסף ולי הזהב נאם ה', והם לא המתינו לגמור דבור, רק מיד ששמעו הדבור למי זהב מהרו והתפרקו ויתנו לי.

יש לומר עוד, זהו הפירוש 'אומר להם דבר אחד' דווקא 'למי זה', הכוונה ליחידו של עולם לי הכסף ולי הזהב נאם הי כנ"ל, והבן.

(ליקוטי דברי ישראל)

אלה הדברים אשר דבר ב' משה (א, א).

כתב צ'אה"ח הוא ע"ד שאמרו ז"ל בגמרא (יומא יג, ג) ודברת צם ולא דברי צטלים והודיע הכתוב כי אך אלה היו הדברי אשר דבר משרע"ה כל ימיו מעצמו לצד הדברים אשר נאם ה'. ודברי האלה ידועים כי הם דברי תורה ע"ש. יש להפליא הלא משרע"ה בן שמונים שנה הי' קודם שקבל התורה ומלך כחוש ימים רבים ואיך כל ימיו לא דבר רק ד"ת.

אך הנה זה הוא ענין קוד לראי ה' ולחושבי שמו אעפ"י שעסקים ומדברים דברי עוה"ז מ"מ מחשבתם קשורה ודוק' בהש"י צ"ה כל הימים וכל דבריהם בקדושה וכמו שידענו מזה מדברי איש האלקי העשע"ט ז"ע שדיבר עם תלמידיו ספורי מעשיות מעניני עוה"ז והמה דברים גבוהים צרום עולם.

וזה הוא המבואר בגמרא אמרו עליו על רב שלא שח שיחה צטילה כל ימיו איך אפשר זה אך לפי הנ"ל ניחא. והנה מ"ש בגמ' אמרו עליו על רב. הלשון אמרו עליו מוכח שרק אחרים אמרו עליו השבח הזה ולא הוא עצמו כי לא נכון להשתבח בעצמו אף כחלה. וכן מצינו (אבות ג, ח) חמשה תלמידים הי' לו לר"י בן זכאי הוא הי' מונה שבתם הול"ל והי' מונה שבתם. אך הדיוק הוא היה מונה שבתם אבל הם בעצמם לא ידעו להם שום מעלה או שבת. יהללך זר ולא פיך (משלי כו, ג):

(תפארת שלמה)

אלה הדברים אשר דבר ב' משה אל כל ישראל בעבר הירדן וגו' (א, א).

הנראה לרמז צוה דרך המוכחה מי שצא להוכיח את בני ארץ להיות נשמר מאד לכל יקטרג ח"ו עליהם דבריו להזכיר עונם רק אחרי ראותו כי נמחק עונם ונתקן ולא נשאר רושם כלל. וזה הרמז אלה הדברים וגו' בעבר הירדן. הירדן יר"ד דין פי שכבר עברו וחלפו הדינין מהם ונמחק העון אזי הוכיח אותם ולא מקודם שהי' אז רושם החטא מנע א"ע מלהוכיחם לכל יהי עליהם שום קטרוג כלל. ו"ש (ויקרא יג, יז) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. פי' מפני שכבר נמחל:

(תפארת שלמה)

אזורי הכותו את סיוון בוכך האמורי וגו' (א, ד).

פירש רש"י המתין עד שהפיל סימון ועוג לפניהם והורישם את ארצם ואחר כך הוכיח עי"ש.

וכמו שאומרים צמוסף ותטענו בגבולנו ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, 'ותטענו' לשון טענה, רצונו של עולם אם יש לך טענה עלינו על דרכינו אשר לא טוב, תהיה זאת 'בגבולינו' כאשר נהיה שרוים בגבולנו על אדמתנו 'ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו' - שם נשלם כל החובות, כי כעת רצונו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכות (ברכות י, א) 'איך קיין בלאטע רעכנט מען זיך נישט אצ' (כשנמלאים בחוך הרפש איך הזמן להתחשב).

וזה שאומרים (זמר 'צמוצי יום מנוחה' למוש"ק) 'עת דוריס תעורר אל', כמו ביציאת מצרים שהיה עת דודים וכו' לגאולה אף כי היו עירוס ועריה (יחזקאל טו, ז) והכל צוכות העמיד שעמידין לקבל התורה (שמות ג, יב וברש"י) 'למלט עם אשר שואל', כל מה שמתן לנו יהיה צמורת שאלה, 'ראות טובך' ישראל אשר ייטיבו דרכם, הוא 'צבוא גואל', אבל עכשיו 'איך קיין בלאטע רעכנט מען זיך נישט אצ'.

(ליקוטי דברי ישראל)

גם י"ל ה' אלוהינו דבר אלינו בזוורב רב לכם שבת בהר הזה (א, א).

ע"פ מה דליתא בגמ' דברי ר"י בן צמירא שדרש (ברכות כג, א) ד"ת אינס מקבלים טומאה. ופרשנו לעיל מפני שר"י בן צמירא הי' דר צח"ל וגורו שם טומאה שמונים שנה קודם המוצבן והוא הי' עוסק שם צמורה הולך לדרוש צוה שד"ת אינס מקבלים טומאה. והטעם כי באורייתא צרא קצ"ה עלמא ואיך יהי' לנו קיום צח"ל אם לא ע"י עסק התורה (וכאשר גורו שם כ"י בלמי זאת הם צח"ל ואיך יהי' שם בלמי עסק התורה). וזה גם כן הרמז ה' אלוהינו דבר אלינו צמורב. ר"ל הדברי תורה הם אלינו גם צומן המוצבן כמ"ש (דברים לא, כא) כי לא תשכח מפי זרעו. לכן קדושת התורה היא תמיד עמנו וד"ת אינס מקבלים שום דבר חול כנ"ל. וזה הכח הוא ע"י קדושת שבת שהיא קציעה וקיימא גם צומה"ז השכינה שורה בישראל ציום השבת כמ"ש בפ"י הגמ' (יבמות ג, א) יכול יהי' צינן ציהמ"ק דוחה שבת ת"ל (שמות לא, יג) אך את שבתותי וגו'. ו"פ הכתוב רב לכם שבת צהר הזה. השבת היא הרבי שלכם וכן התורה עמנו גם צומה"ז צח"ל:

(תפארת שלמה)

איכה איש לבדי טרוזכם ומשיאכם וריבכם (א, יב).

פעם בש"ק פ' דברים (שבת חזון) איקלעו הרבה אורחים לשיבות את שבתם אצל רבינו מרז"ין ז"ע, ביניהם היו רבנים, חסידים ואנשי מעשה, וסת בעלי בתים פשוטים; בעת עריכת השולחן הטהור אמר רבינו: מובן האנשים הנוסעים אל הצדיק יש בהם ג' סוגים אשר הם: א) בני כפרים, בעלי בתים פשוטים וסוחרים, שבעצם כל מטרת נסיעתם להצדיק הוא עבור פרנסה והצטרפות גופם, אך בשעה שהם כבר נמצאים בדרך הם עושים חשבון הנפש ומתיישבים בדעתם לומר: האם ניסע להצדיק רק בשביל ענינים גשמיים, הלא הצדיק יסתכל עלינו ועל מעשינו הרעים ואיך נרים ראש נגדו, ועי"ז הם באים לידי הרהור תשובה, ולפיכך כשהם באים להצדיק אע"פ שהצדיק מוכרח להשפיל עצמו מרומם מדרגתו בשבילם, בכל זאת נוכח ההרהורי תשובה שקדונו להם יכולים הם להיאחז בו והוא יגביהם לשורש נשמותם, דהם נקראים בשם 'חיים' ע"י ההרהורי תשובה, ובחי יש לנו כלל: דהוא נושא את עצמו. ב) חסידים ואנשי מעשה, גם אצלם יתכן שבתחילה טרם נסיעתם להצדיק הם מובלבלים במחשבות גדלות ופניות, הלא הצדיק ש"אנו" נוסעים אליו הרי הוא הצדיק הדור האמיתי וכו' וכו', אבל כשהם בדרך הם מתיישבים מתוך חשבון נפש אמיתי באיזה אנפין אנו נוסעים להצדיק, ומגיעים עי"ז להכנעה וזלב נשבר בצירוף הרהורי תשובה, ועי"כ גם להם יוכל הצדיק לעשות טובה ע"י ההרהורי תשובה שקדונו להם. ג) רביים ורבנים שגם אצלם יוכל להיות מן הזרות בהחלטתם לנסוע אל הצדיק ואינו על טהרת הקודש לגבור, נוסעים בשביל מוחיתם ושהצדיק יכבדם לעיני החמוון, אבל בודאי שגם להם מועיל אלו ההרהורי תשובה והצדיק יכול לפעול בהם לטובה, ומושפיע לכל אחד כמדרגתו ומגביהו למועלה. אבל אם היהודי הפשוט נוסע רק בשביל חשבונותיו הגשמיים, והחסיד רק לגיאות והרב רק לכבוד וכשהם באים אליו מוכרח עוד הצדיק להשפיל עצמו לסוף המדרגות

בשבילם וגם קשה להצדיק להגביהם, וקיים אפי' חשש רציני שהם יושכו הצדיק עמוהם למוטה לשיפל המודריגות ע"י מוחשבותיהם הפסולים, ואלמלא רחמי ה' שמורחם על הצדיק היה חשש של סכנה עבורו, ורק בשביל שהצדיק הוא באמת "חיי" על כן הוא נושא את עצמו והם נשארים למוטה, כיון שלא רצו להתקרב באמת כל אחד כפי מודריגתו.

ואם חיי נוצר מוצב דנסיעתם של הבאים אל הצדיק אינו באופן הראוי והרצוי, אזי הצדיק מתאונן ואומר: "איכה אשא לבדי טרחכם" די טרחא פון די בעלי בתים, "ומשאכם" און די התנשאות פון די חסידים, "וריבכם" און דאס רעבקין פון די רבנים, על כן הנני נובקש מכם נא להטיב מעישיכם כדי שאוכל לעשות עמכם מזה שיצריכים לעשות. (נר ישראל)

איכה אשא לבדי טרוזכם ומשאכם וריבכם (א, יב).

[ופירש"י אס אומר לקבל שכר לא אוכל]. הנה ידוע למי שידוע וכן הוא האמת, שכל ההשפעות הולכין ע"י דיקי אמת, וכשכל העולם מאמינים בצדיקים אזו ההשפעה הולכת דרך צינור רחב, ויש לכל אדם פרנסה צהרחה גדולה, ואז יכול גם הצדיק ליקח לעצמו גם כן מאלו ההשפעה, ופרנסתו ג"כ צהרחה. ואס ח"ו אינס מאמינים בצדיקי אמת, אזו הצינור של ההשפעה מתקטן ונעשה צר מאד, ופרנסתו של כל אדם נשפעת לו צדוק גדול- רק הכרחיות, ואס הצדיק לוקח מאלו ההשפעה לעצמו הוא גוזל את הרבים.

זה שאחז"ל (מעייט מד): כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, פירוש, שזה ידוע שהשביל הוא יותר צר מדרך, וגם שביל מרמז לצינור של השפעה. זה פירוש הגמרא שמתמיה מפני מה כל העולם ניזון "בשביל", פירוש שאין פרנסתם צא להם רק דרך צינור צר המרמז בשביל, שפרנסתם הוא צדוק גדול. ומתלמא הגמ' "חנינא בני", מפני שאינס מאמינים בחנינא בני שהוא הצדיק האמיתי שפרנסתו ג"כ צדוק גדול, כי "די לו בקצ חרובין מערצ שצת לערצ שצת". וזהו שאמר משה לישראל "איכה אשא", פירוש איך אוכל ליקח לעצמי מההשפעתם, "לצדי" פירוש שאין אמת מאמינים בהצדיק האמת ואני לצדי, ועל כן גם פרנסתם שהיא מכונה שם "משאכם", ו"ריבכם" צא לכם צהרחה גדולה דרך צינור צר, ואיכה ראוי ליקח מההשפעתם דבר מה.

הבו לכם אנשים זוכמים ונבנים וידעים לשבטיכם (א, יג). הגה"צ ר' אברהם צבי הירש אייזנשטאט אב"ד אוטיאן בעהמ"ח פתחי תשובה על השו"ע, סיים בגיל 22 את חיבורו על יו"ד, שהפך לנכס צאן ברזל לכל רב ודיין. לא לחינם זכה שחיבורו יתקבל ויצורף ל"ב השו"ע שקדונו לו כמאתיים שנה, צדקתו קדוה לחכמתו. צדקתו נתפרסמה למרחקים ורבים נהרו להתברך מפיו, אף היצנח צדק' מלובאוויטש הפנה אליו את חסידיו שגרו בסביבתו, באמרו: אל תטרחו ותרבו בהוצאה לבא אלי, איצלם מוצי' גאון וצדיק בעל פתחי תשובה. (בענותתו סירב להצעה לכהן ברבנות בפנויבו, על אף שקיבל בעיירתו רק 3 רובל לשבוע, והוינע לו 25 רובל ועוד. באמרו: לעירי הרני למדן די, אולם בעבור פנינו הגדולה המליאה בלומדים איני נחשב למדן). היה מקרב צורבים יעירים שבאו לפניו להיסמך להוראה, והיה מלומדם, מודריכם ובחנם בנתיבות הוראה, אף היה טורח לחפש להם רבנות. מ"מ לא נכשל בני שאין תוכו כבדו, ובטביעות עינו החדה הבחין בין תכלת לקלא אילן.

מעשה באברך שבא לאוטיאן מעיר רחוקה, ולמד בבית מדרשו של הפתחי תשובה בשקידה רבה, הוא קירבו בחביבות, הזמינו לביתו ונשא ונתן עמו רבות בהלכה, ואכן נוכח כי הוא מלא וגדוש בש"ס ופוסקים. לאחר שנשתחה שם כמה חדשים ביקש הלה מהרב כי יסמכו להוראה. הרגיש הפתחי תשובה באותו אברך כי אין תוכו כבדו, השתמט ממנו ודחה אותו לפעם אחרת, וכך חזר הדבר מפעם לפעם.

לבסוף בא הלה להפתחי תשובה בטרונאי: ממה נפשך, רבינו, אם בחנתני די, סוכני, ואם לאו, בחנני נא וראה. לא נותרה להפת"ש ברירה אלא לסוכנו. כתב לו סמיכת חכמים נאה, וכדרכו לכתוב את "פרטי השנה בלשון הכתוב, כתב הפעם "וידועים לשבטיכם לפ"ק".

יצא אותו אברך מלפניו שיש ושמוח. בדרכו לביתו חנה בעיירה בה נתפנה כס רבנות, נשתחה שם ונתכבד לדרוש והשביע את רצון בני העיירה. לכשהציג את הסמיכה שקיבל מבעל פתחי תשובה, נתפעלו כולם מן השבחים המרובים שחלק לו, אולם כשהגיעו אל ה"פרטי", נתקשו, מזה הקשר בין "וידועים לשבטיכם" ולפרטי, אין זה מתאים למנין השנים.

נצינצה מוחשבה בלבו של אחד מלומדי העיירה, ואמר, בפסוק זה י'בו לכם אנשים חכמים ונבנים וידועים לשבטיכם, מפרש רש"י, כך אמר משה לישראל אם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא, אבל אתם מכירין בו שאתם גידלתם אותו, לכך נאמר וידועים לשבטיכם. יש לבדוק איפוא במקום גידולו של אברך זה. שלחו בני העיירה לעיר מולדתו, ואכן נודע הדבר, שאין בו יראת שמים כלל, וחס מלהעלותו על כסא רבנות. עמדו וכתבו לפתחי תשובה: 'סוד ה' ליראיו'. (גדיל תורה)

ולא אביתם לעלות ותמרו את פי ה' אלקיכם (א, כו).

מוצינו בספר דברים (א, כו), שהזכיר משה רבינו את ישראל במילים "ולא אביתם לעלות ותמרו את פי ה' אלקיכם", ולכאורה, הענין תמוה, שהרי ישראל נתנו אמתלא להתנהגותם, כמו שכתוב: "אחינו המסו את לבבנו", וכיוצא, ומה אשם מוצא בהם? אין זאת אלא שמושה רבינו עמד על שורש הענין, ולכן האשימום ב"ולא אביתם"... כמי שאמרו: אילו היה בכך רצון פורתא לעלות, לכל הפחות היה עליכם לנסות לעלות, ואז בודאי הייתם בסופו של דבר מוצליחים. אלא ש"לא אביתם לעלות, ותמרו את פי ה' אלקיכם".

זכור היה מעשה בקבוצה מואנשיו של אחד מגדולי הצדיקים, אשר נסעו יחדיו בדרך, ופתאום נתקעה עגלתם בלי יכולת לזוז. ביקש העגלון הנכרי שיעזרו לו להזיז ולדחוף אותה. מכיון שלא הצליחו להזיזה, עמדו והתנצלו בפני העגלון, על שאין ביכולתם לעזור לו יותר. גער בהם: "אלמלי חפצתם, הייתם יכולים..." אמר להם רבם, שיקחו מוגערתו מוסר בעבודת ד' הרצון קודם לכל!

זהו יסוד ביהדות. כל יהודי, בכל מוצב שהוא, אם יש בו רצון והשתוקקות אמיתית לדבר טוב, אין שום כה בעולם המסוגל לעצור בעדו. יש לו לאדם כזה את כל העוצמה הדרושה כדי לפרוץ את המחסומים ולעבור על פגי המכשולים שגוערנו בדרכו.

(כ"ק אדמו"ר בעל "בית ישראל" מגור זצ"ל, "פאר ישראל ח"א)

ידעתי כי מוקנה רב לכם וגו' (ג, יט).

לפעמים שמענו בשיחותינו (של כ"ק מרן אדמו"ר היבית ישראל" מגור זצוק"ל) עם אנשים ביחידות, או ב"קידושא רבה" בביתו, שמבאר היטב מזה תפקידו של רבי, או כמה גדול כח ההתקשרות, ומה טיבה. את כל הענינים האלה הסביר, מן הסתם, לטובת הנפשיות שהסתופפו בעלו שלא יחמיצו את ההזדמנות להימנעו אליו, להיאחז היטב באבנטו.

פעם, כשדיבר בפרשת בני גד ובני ראובן, הסביר, שעל היוצאים למלחמה היה לשכוח לגמרי שיש להם בית, אשה, ילדים ונכסים כמובאר ברמב"ם הלכות מלכים (פרק שביעי הלכה ט"ו). בגי' גד ובני ראובן חששו, שמוא לא יעמדו להם הכוחות הדרושים כדי להסיח דעתם כראוי, ויקלקלו במלחמה ח"ו.

לפיכך משרע"ה עומד ומזרזם (דברים ג, יט): "ידעתי כי מוקנה רב לכם" פירוש, מכיון שהצדיק יודע כל זה, שזב לא תהיו מוטרים כלל מחמת המוקנה והבית, כי הצדיק כבר דואג במקומכם...

(פאר ישראל, ח"א)

בהיותו כבן שמונה, נתייתם מאביו, "ואמו עטרת נשים הלכה לארץ מצרים לבית אחיה, שהיה בעל המכס, ושם נתגדל - בבית דודו הגביר, ונתן לו בתו לאשה" - כפי שכותב החיד"א זצ"ל בשה"ג. להלן מפרט הוא יותר ומוסר עדות נאמנה: "ושמעתי מפי תלמיד חכם זקן קרוב למאה שנה, מארץ המערב, והוא סיפר לי שבבחרותו הלך למצרים, וגם הלך לקושטא, והיה רגיל אצל רב תנא מהר"י רוזאניס, וכשהיה במצרים ידע בבירור, שחמיו של האר"י זצ"ל ודודו, בעל המכס, ושמו מרדכי פראנסיס...". עוד מספר בהמשך: "ומפי זקני שער נודע הבית שנולד בו (בירושלים), וזכינו לראותו, ולראות מדרשו ובית תפלתו בארץ מצרים, והמקום אשר נתבודד במצרים הישנה ששה שנים כל ששת ימי המעשה".

ימי בחרותו, אצל רבותיו הק':

על שנות נעוריו כבר הועד ש"היה הולך ואור בחריפות ובפלפול ובסברא, וכשנעשה בן ט"ו שנה גבר בחכמתו ובפלפולו בגמרא על כל חכמי מצרים". וביותר לאחר נישואיו כש"נתבודד עם רבו כמוהר"ר בצלאל אשכנזי (בעל "שיטה מקובצת") שבע שנים, אחר כך התבודד הוא לבדו ששה שנים, עוד הוסיף להתבודד ולהתקדש בקדושה יתירה שתי שנים רצופים בבית אחד

בנוי על נהר שלום, הוא לבדו ואין איש אתו, ולא היה משיח עם שום אדם, ובערב שבת סמוך לחשכה בא לביתו, ולא היה שח עם שום אדם, אפילו עם אשתו אלא להכרח גדול, ובלשון הקודש היה מקצר ועולה, ושם זכה לרוח הקודש, ולפרקים נתגלה אליו אליהו הנביא זכור לטוב ומלמדו סתרי תורה" (תעלומות חכמה" להמקובל רבי שלמה שלומיל זצ"ל - חתן רבי ישראל סרוק זצ"ל, מקובל אלקי, מראשוני תלמידי האריז"ל ומפיץ תורתו באיטליא. ועי' נועם מגדים פר' דברים ד"ה א"י במדבר כז).

כן קיבל תורה בנגלה מפי רבו הגדול רבינו דוד בן זמרא - הרדב"ז זצ"ל, שאף היה רבו של רבו בעל "שיטה מקובצת". על תקופה זו מספר רבי אליהו האיתמרי זצ"ל (בעל "שבת מוסר") בספרו "מדרש אליהו" (יב. הובא בשה"ג) ש"האריז"ל והרב יצחק אפומאדו והרב יצחק פאסי, היו שלשתם תלמידים יושבים לפני הרב הגדול הרדב"ז ז"ל, והאריז"ל כשהיה בן טו"ב שנה, יום אחד נכנס ואמר לפני הרדב"ז: שלשה יש כאן שמם הוא יצחק. ותמה הרב על דבריו ואמר לו: מה כוונתך, בני, ומה חידוש אמרת? אמר לו: רבי, כונתי ששלושתנו שוים בשם, וכל אחד נפרד לענין אחר, אני אתעסק בקבלה, וחברי כמהר"ר יצחק אפומאדו יצא שמו בכל העולם בחכמת העיון, וחברי החכם ר' יצחק פאסי יהיה גדול להפציר על כל ענין ולעשותו בהיפך (להעתיר ולבטל גזירות). ונתקיימו דבריו, שהאר"י זצ"ל גדל מאד בחכמת הקבלה, וכמהר"ר אפומאדו הראה כוחו ונפלאות עיונו בשאלוניקי בימי מהרש"ם, ומהר"י פאסי היה מפציר בעל ענין" (ערוש באריכות).

בסוף ימיו עלה הרדב"ז ממצרים לעיה"ק צפת (הרדב"ז האריך ימים וחי צ"א שנה. נולד בשנת רמ"ב בספרד, ונפטר בשנת של"ג בצפת), ושם זכה לראות כיצד נתקיימו דברי תלמידו האריז"ל, וכה מספר החיד"א (בשה"ג): "ושמעתי מחכם זקן אחד שקיבל מהזקנים, שרבינו האר"י זצ"ל, אחרי פטירת רבינו הרמ"ק זצ"ל (כ"ג תמוז ש"ל. ראה אודותיו בגל' פר' פנחס) התחיל לדרוש קצת בקבלה, והרב הגדול, שהיה רבה דרביה הרב בצלאל, הוא הרדב"ז זצ"ל, אמר לו שלא ידרוש ברבים בנסתרות, וחזר פעם אחרת לדרוש, ושלח לקרותו הרדב"ז, וביני ביני נתגלה אליהו ז"ל להרדב"ז, וכשבא האר"י לפניו, אמר לו: לך בכחך ודרוש על דרך האמת, כי לך נאה! זהו תורף הדברים בקצור".

גדול בהלכה ובנגלה.

על גאון עוזו בנגלות התורה בימי בחרותו, כותב החיד"א (שם): "ובבחרותו כתב שיטה על מסכת זכאים בחברת רבו הרב בצלאל. ושמעתי מפי הרב מהר"א אלפנדארי הרב המחבר יד אהרן, שהוא ז"ל היה בידו שיטה זו, והיה מפורש שם על כל חידוש שמא דמאריה עליה - הרב בצלאל או האר"י. ובעוה"ר נשרפה בשרפה אשר היתה באיזמיר

חיל ורעה יאחזנו, בבואנו להעלות זכרו קדוש ונגוע בקצהו של מגורת האר"י במסתרים, ואף להציץ מבין חרכי הרוז על קרן אחת מזהרי חמה, ה"אור המאיר לארץ ולדרים, עיר וקדיש מלאך אלקים אלקי קודש קדשים, רבינו יצחק לוריא זצ"ל" אשר "היה מדרגתו גדול מן הנביאים, לא נראה ולא נשמע מדרגות גבוהות כאלו אף בימות התנאים, ולא נתגלה מדרגתו חלק מאלף אלפי אלפים ממש, בלי גוזמא" - כפי שמתארו הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמאנא זי"ע בספרו "זר זהב" (ביאורים על ספרו שלה"ט, סי' מו ס"א).

בגודל קדושתם חרדו גדולי הדורות אף להעלות על דל שפתים את שמו הקדוש והנורא, כנודע לרוב, וכה מעיד הגאון רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל בחרדת קודש (בהקדמתו לביאור הגר"א על "ספרא דצניעותא"), כי "גם על דברת מרן רבינו הקדוש איש האלקים נורא האריז"ל, עיני ראו יקר תפארת קדושת האריז"ל בעיני רבינו הגדול (הגר"א מוולנא) נ"ע, כי מידי דברי עמו אודותיו, אירתע כולא גופיה, ואמר: מה נאמר ונדבר מקדוש ה' איש אלקים קדוש ונורא כמוהו, ונגלו לו תעלומות חכמה, ומעת אשר זכה לגילוי אליהו ז"ל פעמים, הוגדל השגתו למעלה למעלה להפליא" (ערוש).

בסוד נשמתו, לירתו וילדותו:

רבינו האריז"ל נולד בשנת רצ"ד בירושלים עיה"ק, לאביו רבי שלמה לוריא זצ"ל - קרוב משפחה להמהרש"ל זצ"ל (בסי' שבחי האר"י מסופר נפלאות אודות לירתו והכנסתו בבירתו של אברהם אבינו ע"ה. וראה בשו"ת חת"ס אורח סי' טו שכתב שהאריז"ל היה ספרדי, ובדב"ח ח"ב אורח סי' ח השיג עליו. גם החיד"א בשו"ת "יוסף אומץ" סי' כ כתב שהאריז"ל היה אשכנזי - כפי ששמו מוכיח עליו. ועי' שו"ת ח"ו כללי הפוסקים סי' טו אות י שהביא שכן תפסו הגר"ח פאלאגי בשו"ת "לב חיים" ח"ב סי' ט, ומר בריה ב"פה ללב" ח"א סי' טח אות ג ו"פתח הדביר" ח"ג דף חלק, ע"ש, ובשו"ת קרן לדוד סי' יט).

בשעה שירדה נשמתו הטהורה מגבהי מרומים נתמלא העולם כולו אורה. הן ראשונים כמלאכים, כבר דברו וגילו נשגבות בסוד נשמתו העילאית. תלמידו הגדול המקובל האלוקי רבינו חיים ויטאל זצ"ל כותב ב"ספר הגלגולים" (פר' סד): "מורי זלה"ה היה נצוץ משה רבינו ע"ה". ואילו המקובל האלוקי רבי משה ב"ר רבי מנחם זצ"ל, תלמיד הגאון רבי דוד אופנהיים זצ"ל, רבה של פראג ונשיא א"י, בספרו "ויקהל משה" מגלה ששורש "נשמת מורנו ורבינו פה קודש קדשים האריז"ל אור שבעת הימים" הוא נשמת "בצלאל בן אורי וכו', ובידו נתן המאציל העליון רשות לפתוח המקורות והצינורות העליונים ברזי דאורייתא, ואמר לנו בפירוש שהנסתרות בזמן הזה הם כמו הנגלות וכו', אשר שלחו אלקים לפנינו להאיר לנו מתוך החושך והאפילה" (ביאור הדברים ראה באריכות ב"הוספות מהרצ"א" להרה"ק מדינוב, על סי' סור מרע ועשה טוב" אות 1).

גם החיד"א זצ"ל כותב ב"שם הגדולים" (מע"ג אות י סי' שלב): "בישראל גדול שמו ניצוץ משה רבינו ע"ה", ואח"כ מוסיף והולך: "ושמעתי מפי ת"ח מארץ המערב הפנימי, חכם ר' מסעוד, שמצא שהגיד האר"י על הפסוק (תהלים סח, יט) 'עלית למרום שבית שבי' - שבי"ר"ת ש'מעון בן יוחאי. ואמר החכם הנזכר: ואני רמזתי עליו כי שבי"ר למפרע ר"ת יצחק ב"ר שלמה, שהוא האר"י זצ"ל, על דרך 'מעט היותה שם אני' (ישעי' מח, טו. עיי"ש ברש"י שמביא מדרש "שכל הנביאים עמדו בסנין, ועתה שלחני להנבא אליהם... שמשעת הגזירה הקב"ה מעמיד הנביא שעתיד להנבא על הדבר בסוד פמליא של מעלה, ואע"פ שעדיין אינו נוצר). ועי' ב"שער הגלגולים" למהר"ח [דף נב, ועוד] שמספר שם באריכות איך שהאריז"ל ישב במקום שבו נאמרה האידרא רבה שבזוה"ק: "ומורי זצ"ל ישב בבקעה הצפונית במקום רשבי" ע"ה...". והושיב את תלמידיו כסדר ישיבת תלמידי הרשב"י - לפי שורש נשמתם. ומי יבא בסוד קדושים.

עם כל ספריו (ראה שם מע"ג אות א סי' קט). גם בתוך שו"ת מרן [הבית יוסף] כתב יד ראיתי שכתוב שם שאלה ששאל החכם השלם המקובל כמה"ר יצחק אשכנזי, ולפי הרשום בדעתו היתה השאלה בנדון אחד מדיני ממונות, והיה מצדד צדדים בשאלה מבלי הזכיר שום ספר. ומרן יסד תשובתו על השאלה, וכתב: נראה שהחכם השלם השואל אמר צד זה, משום ספר פוסק זה, וכתב דבר זה לצאת ידי חובת פוסק זה, וכיוצא כל התשובה כמעט לבאר דברי השאלה אדני פז סברת הפוסקים היא, והסכים למה שנראה שנטה דעת הרב השואל" (כלומר, שהבי" מפענח בתשובתו מה שתם האריז"ל בשאלתו, בצינו את מקור ספקותיו בספרי הפוסקים השונים, מאחר שהאריז"ל לא הזכירם בשמם, אלא דן בסברתם. ואולי ראוי לציין כאן גם מש"כ החיד"א בשו"ת ברכה סי' מו סק"ב "דנקטינן כדברי הארי" נגד מרן [הב"י], שאילו ידע מרן שע"פ דרך האמת צריך לברך, גם הוא היה מורה כן, ע"ש). גם בהקדמת ספר 'תמת ישרים' כתב שהיה לו הר"ן (צ"ל: הר"ף. ראה שם במע"ס אות ת סי' סה) מוגה משני מאורות הגדולים הרב בצלאל והארי" זצ"ל...".

"שלא נתגלו מימות הרשב"י ואילך"

הארי"י שעלה מבבל לצפת בשנת ש"ל, למד זמן קצר אצל הרמ"ק (שנפטר באותה שנה, כנ"ל) ואחר כך החל להרביץ תורה לתלמידיו, גורי הארי"י.

בתקופה זו הכיר את מרן ה"בית יוסף" ואף השתדך עמו, בלקחו את בנו של הב"י כחתן לבתו. בעל "עמק המלך" מביא (הקדמה שלישית פ"ו, דף יג.) את אשר התבטא נוראות מרן הב"י לאחר סעודת האירוסין, באמרו: "כמה ידיעה הרווחתי זה עתה בזאת הסעודה... אי אפשר לו לאדם בשר ודם להשיג בשכלו מה שיודע הוא, ואין הוא כח ביד שום מלאך לידע מה שיודע הוא, אין זה כי אם נשמה אחת מהנביאים הראשונים". אך מיד הביע חששו: "אבל אני מפחד מאוד עליו בעוונות הדור הגרוע הזה, שאינם יכולים לסבול רוב קדושתו, שיוקח ויואבד מהם בקיצור ימים ושנים...".

ואכן, רק כשנתיים ימים הספיק האריז"ל להשפיע שם מאור תורתו, אולם כמעין המתגבר, השפיע שפע רב וגילה סודות ורוי תורה, כפי שנודע "ששאלו תלמידיו אמאי אינו מחבר ספר מחכמתו הגדולה בקבלה, והשיב שלא היה לו מציאות, כי תיכף נפתחים לו מעינות החכמה ואין בו כח לכתוב, ואפילו כשהיה מדבר היה לו טורח למצוא צנור קטן לדבר אליהם" (ש"ה"י).

בחיר תלמידיו, רבינו חיים ויטאל, כתב בפירושו "כי כל מה שקיבל מהארי"י היה בשנה אחת וקצת ירחין, והם שנת של"א ושל"ב עד יום ה' אב שנלקח ארון האלקים" (מובא בש"ה"י).

בספרו הק' 'עץ חיים' (בהקדמה על שער ההקדמות דף ד.) מגלה מהרח"ו מעט מטפח רום קדושת רבו, דברים נשגבים מבינתנו, והרי לשון קדשו: "... והיום אביע חידות ונסים ונפלאות תמים דעים, כי כמו שבכל דור ודור אלקי הראשונים ואחרונים הפליא חסדו עמנו, כן היום הזה חשף את זרוע קדשו, ושלא לנו עיר וקדיש מן השמים נחית (מלאך שהוא ער לעולם וקדוש. רש"י הניאל ד, י) הרב החסיד המקובל האלקי כרשב"י בדורו כמהרי"י לוריא זלה"ה, וממייצר מצרים קראנו י"ה ועננו במרחב י"ה בארץ קדושה ורחבת ידים, עיר גדולה לאלקים של חכמים ושל סופרים צפת תובב"א גליל העליון, כי שני שנים קודם פטירת הרב זלה"ה בא אנוס ממצרים על פי הדיבור, כי כן הוגד לו ברוח הקודש כי הגיע עת פקודת רוחו להשיבה אל מקומה, לאלקים אשר נתנה לו...".

"ואז בעלותו מארץ מצרים סמך ידיו עלי, והאיר עיני בקצת הקדמות אמיתיות שורשיות שמסרו לו ממתיתבא דרקיע וקוב"ה להחיות שארית בארץ, ומפי אליהו זכור לטוב שנתגלה אליו תמיד, ורשותא יהי ליה לגלות תמיד רזין סתימין, על התיקונים והזוהר, שלא נתגלו מימות רשב"י ואילך".

וממשיך מהרח"ו: "ולולא כי יגורתי מפני אף וחמה, קנאה המתגבר עלי, ימצאו באנשי דורנו חכמים בדעתם, ויקשו ערפם לבלתי האמן כי יש אלקים בארץ, ויראתי פן מקנאתם בשומעם גדולתו ונפלאותיו, ח"ו יטילו פגם בקדשים ויאמרו: מאן גבר בגוברין, הלא גם בנו דבר ה'.

ולולא זאת הייתי מספר מקצת דרכיו ונפלאותיו אשר עיני ראו ולא זר, דברים מבוהלים לא נראו בכל הארץ מימות תנאים כרשב"י וחבריו, ומרשב"י עד הרשב"י ז"ל היתה החכמה הזאת הולכת מפה אל פה, ואליהו ז"ל נגלה אליהן לקצת מהחכמים עד הרמב"ן, ומהרמב"ן ז"ל עד מורי זלה"ה לא היה מי ששיג חכמה זו על אמיתתה כמוהו, כי היה יודע במשנה ותלמוד ואגדות ומדרשות, על כל דבר ודבר כמה פנים בפרד"ס ומעשה בראשית ומעשה מרכבה, בשיחות עופות ובשיחות דקלים ואילנות ועשבים, בסוד 'כי אבן מקיר תזעק' (חבקוק ב, יא), ושלחובי פחמים ובשיחת מלאכים" וכו'.

בהמשך מפרט קצת ממדותיו הנאצלות: "והיה מלא חסידות ודרך ארץ וענוה ויראת ה' ואהבת ה' ויראת חטאו, וכל מדות טובות ומעשים טובים היה בו, וכל זה היה יודע בכל עת ובכל שעה ורגע... וכל זה השיג מרוב חסידותו ופרישותו וכו' וזהו הביאו לידי רוח הקודש. והיה אליהו ז"ל נגלה לו תמיד וכו', והנה הדברים עצומים, והם יתנו עידיהן אשר יצדקו ויעידון ויגידון בחיבור זה, כל רואיהם יכירו כי דברים כזה אי אפשר לשום אדם נברא להשיג בשום שכל ומדע, לולי על פי הופעת רוח"ק ממרום וע"י אליהו ז"ל וכו'. ואילו באתי לכתוב כל אשר קבלתי ממורי זלה"ה לא יספיקו כל עורות אילי נביות... אמנם רצוני להעלות על הספר קצת מהקדמות הכרחי מאוד, מה שהורשיתי לכתוב, ואף גם בקיצור נמרץ כמציץ מן החרכים...".

"עבדו את ה' שמחה"

המקובל האלוקי רבי אלעזר אזכרי זצ"ל מביא בספרו "חרדים" סוד גדלותו המופלא של האריז"ל, וז"ל (בהקדמה, בין התנאים לקיום המצוות בשלמות): "... וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל לאיש סודו (הוא תלמידו מהרח"ו. ראה בס' 'חומת אנך' להחיד"א, תהלים ק) שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש, בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית, ואמר, דהיינו דכתיב (דברים כח, מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל', פירוש מרוב כל, מכל מיני תענוג שבעולם, ומכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות". [ואמנם בשער רוח הקודש למהרח"ו (י, ב), נמצא בהדיא יסוד זה, בהוסיפו, כי "מדת העצבות בעצמה היא מדה מגונה מאד... ואין דבר גורם מניעת ההשגה, אפילו אם יהיה ראוי אליה, כמו מדה של העצבות". וע"ע שער הכוונות הקדמה א, ב; שער קדושה ח"ב שער ד; ראשית חכמה שער האהבה ריש פ"י. ובס' באר משה - אוז"רוב (פר' כי תבא עמי תתלו - כמאמר מהות השמחה ומעלתה) ציין לכך מקור טהור מתנב"א רבה פרק טז: "מה נשתנה ישעי' בן אמוץ מכל הנביאים וכו', מפני שהוא היה מקבל עליו עול מלכות שמים בשמחה יותר מכל שאר הנביאים" וכו' עיי"ש],

יצויין, כי במקום אחר (שער רוח"ק, יא, ב) מביא מהרח"ו גילוי אחר בזה, וז"ל: "אמר לי מורי ז"ל כששאלתי לו איך זכה לכל החכמה הזאת, והשיב לי שטרם במאד מאד בחכמה זאת (חכמת הקבלה). ואמרתי לו כי גם הרמ"ק ז"ל וגם אני חיים טרחתי מאד מאד בחכמה זאת, ואמר לי שהאמת הוא שטרחנו מאד יותר משאר אנשי דורנו, אבל לא עשינו כמוהו, כי כמה לילות היה נשאר בלתי שינה על מאמר אחד של ספר הזוהר, ולפעמים ששה לילות של ימי החול שבשבוע היה מתבודד ויושב על עיון מאמר אחד בזוהר בלבד, ולא היה ישן כל הלילות ההם רוב פעמים". ומי בא בסוד הדברים (עע"ש ד, ב ובשער הגלגלים ס"ד, א).

בענין אחר כותב הוא כיוצא בזה, בדרך לימודו: "ואמנם מורי ז"ל היה מהיר וקל העיון בתכלית, ורוב הפעמים היה מעיין בכל הלכה והלכה ששה דרכים של לפול, כנגד ששת ימי החול, ואח"כ היה מעיין דרך שביעי ע"ד הסוד, כנגד יום השבת שאין בו קליפות..." (שער המצות פר' ואתחנן).

ומה נפלאים המה דברי החיד"א ז"ל בספרו "מדבר קדמות" (מע"א אות כו) שכותב בזה"ל: "... והן עתה בשגם המצא ימצא מי שרוצה להתקדש ולפרוש מדרכי העולם, אף שיטרח טורח גדול, לא יעלה בידו, כי הטומאות חדשות גם ישנות אשר אנחנו ואבותינו בס, היו בעוכרינו, כי

הטהרה מעכבת... ואני בענייני פשיטא לי דרבינו הארי"ז זצ"ל היה נטהר באפר פרה ע"י אליהו זל"ט, ואז נחה עליו רוח הקודש להפליא, והגם כי לא ראיתי כתוב רמז מזה ולא שמעתי, לבי אומר לי שהרב ז"ל היה מעלים הדבר העלם נמרץ לרוב ענותנותו" עכ"ל.

שינת הארי"ז:

ואם אמנם הבאנו רום מדרגתו וגודל השגתו במיעוט שינה של איש אלקים קדוש ונורא רבינו הארי"ז זל, פשוט וברור שגם בעת שנתו, כשנשמתו הקדושה היתה מרחפת למעלה למעלה, היו מגלין לו רזיו עילאין, והרי עובדא מופלאה אחת: "מעשה שהיה ישן מורי ז"ל ביום שבת שינת צהרים, ונכנס רבי אברהם הלוי וכו', ומצאו שהיה מרחש בשפתיו, בין כך ובין כך נתעורר הרב, אמר לו: ימחול אדוני שהקצתי אותו משינתו. אמר לו (ר"א הלוי): ומה היה אדוני מרחש בשפתיו. אמר לו: חיין שעסקתי עכשיו בישיבה של מעלה בפרשת בלק ובלעם דברים נפלאים. ואמר לו: יאמר לי מעכ"ת מהני מילי מעלייתא. אמר לו: חיין אם הייתי דורש שמונים שנים רצופים יומם ולילה, מה ששמעתי עתה איני יכול להשלים" (עמק המלך פרק סא, דף מז: ערו"ש גילויים מופלאים בעת שנתו. וראה פ"ח שער קרי"ש שעל המטה פ"א דף עה, ב).

דומה לכך מביא גם החיד"א (בשה"ג) בהראותו גם מקור וחזוק לענין זה, וכותב, ש"היו בני חבורה מספרים כבוד שבחי הרב ז"ל, ואתיא מכללא דיום השבת היה ישן, ואחד מהחברים ראה להרב דרחושי מרחשן שפוותיה, ועמד שם לראות אם יבין איזה דבר, ונתעורר הרב ז"ל, וא"ל שארי ליה מאריה, כי עתה קבלה נשמתי רזין עילאין שצריך כמה שנים לאמרם ובעבור כבודו נתעוררתי. ואני הצעיר אז אמרתי להם: אין ספק כי כל היושבים כאן מאמינים בדברי רז"ל, והנה בילקוט שמואל על פסוק 'ודוד ברח וימלך ויבא אל שמואל הרמתה וגו' וילך הוא ושמואל וישבו בנות' (ש"א יט, יח) - אמרו שבאותו לילה למד דוד מה שתלמיד ותיק אינו לומד במאה שנה (ראה ילק"ש ש"א פ"ט רמז קט). א"כ אפוא אין לתמוה על זה, כי כל המעכב הוא החומר העכור, ודוד המלך ע"ה בכח שמואל הנביא הפשיט החומר, ורוחו הוא קיבצן והדברים מובנים ופשוטים ואין להאריך".

[בענין שינתו של הארי"ז זל, מהראוי לציין מה שכתב ב"שערי תשובה" (אור"ח סי' רצ סק"ב) בשם "מחזיק ברכה" וז"ל: "רבים מקיימים מנהג הארי"ז (ל"ישון ביום השבת), ומי יתן אם יקיימו שאר הנהגותיו ואזהרותיו, כי קודש הם". ונפלאים הם דברי הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות בספרו "מטה אפרים" (סי' תקצח, בהגה אלף למטה) וז"ל: "ומה שכתבו שהארי"ז ל"היה ישן אחר חצות (ביום ר"ה), הלואי שיהיה ביכולתנו לעשות כמעשהו בהקין אחד מני אלף ממה שהיה הוא ז"ל מתקן בשינתו".

ובדבר הגילויים הטמירים בפרשת בלק ובלעם שנתגלו לו להארי"ז הק', הגם שאין לנו לא יד ולא אצבע בנסתרות, ומה עוד שהארי"ז ל"ה כיסה אותם גם מעיני תלמידיו הגדולים כנ"ל, עכ"ז מהנכון לציין כאן מה שמגלה הרה"ק רבי משה טייטלבוים מאוהעל זי"ע בספרו הק' 'ישמח משה' (פר' בלק - ד"ה 'במוצאי חג השבועות אלי דבר יגונב בחלומי') "דבלעם פעל [גזירות] השמדיות על ידי חטא פעור... והיינו [שאמר לבלק]: 'איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים' (במדבר כד, יד)... והארי"ז ל"תיקן שלא יהיו שמדיות...".

גם הגה"ק מבוטשאטש זי"ע כותב בהגהותיו על שו"ע (אשל אברהם, אור"ח סי' סה) בזה"ל: "... שמהארי"ז זל והלאה, שהובטחו עם בני ישראל שלא יהיה עוד גזירת שמד ח"ו על רבים, והש"ת יעזור גם על יחירי עם בני"י שלא יחול עליהם מעין גזירה ההיא ח"ו, עי"ז נכון למעט מלומר בשב"ק דברים המעוררים עוצב, כגון בשבתות ק' שבין פסח לעצרת וכדומה" וכו', עי"ש.

וכן הוא גם בספה"ק "אגרא דכלה" להרה"ק מדינוב זי"ע (פר' נח ד"ה במקראי קודש הללו). "ותבוא אליו היונה לע"ת ער"ב, ר"ל באלף הששי,

ובפרט בשנת של"ה שנתגלה מאור עינינו הארי"ז זל, והתחילו להתנוצץ ניצוצי החכמה ונתבטל גזירות השמדיות והגירושין, וזה יאמר והנה על"ה זי"ת טר"ף בפי"ה, הם חכמת התורה על פי הקבלה הקדושה, ויד"ע נ"ח כ"י קל"ו המי"ם מע"ל פנ"י האדמ"ה ונתבטל הגזירות החמורות, והתחילו להתנוצץ מאורי אור התורה וכו' ולא נאמר בכאן וישל"ח יד"ו ויקח"ה, כי עדיין לא לקחה לביתו כאשר אנחנו רואים עד היום" וכו', עי"ש. והדברים נשגבים.

בהאי קטירא איתקטר:

כאמור, לא האריך הארי"ז ל"ימים בצפת, וביום ה' מנחם-אב שנת של"ב, יצאה נשמתו בנשיקה, בשנת הל"ח לחייו.

ברוח קדשו חש מראש שנשלח לעולם לתקופה קצרה בלבד, והגיד לתלמידיו דברים נסתרים ברמזו להם שיתפללו עליו בכל יום בתפילת שמונה-עשרה בברכת "ולירושלים עירך", באמירת "וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין" (ראה פרע"ח שער העמידה ד"ה תשכון; שער הכוונות, דרושי העמידה, דרוש ו. רמז לכך נמצא גם בדברי האוה"ח הק' במדבר כד, יז עה"פ דרך כוכב מיעקב).

כן היה רגיל להזהיר את התלמידים, "החברים", שיתרחקו מן הריב והמחלוקת כמטחויו אש ואך אחדות ושלוש ישרור ביניהם.

ברם, מעשה שטן הצליח, ובשנה אחרונה לחייו 'נפלה קטטה בין הנשים בערב שבת, והנשים הגידו אותו לבעליהן, ונמשך עד שהחברים עצמם נתקוטטו, והרב ז"ל היה מזהיר אותם על האחוה והאהבה, שיהיה ביניהם תמיד שלום אהבה ואחוה, ובאותו היום עברו על דבריו, ולעת ערב יצא הרב ז"ל עם החברים לקבל שבת, וחזר לבית הכנסת סר וזעף... ומהרצו ז"ל כשראה אותו כך, נבהל מאד, כי לא היה כן מנהגו של הרב ז"ל לעשות כן". כאשר שאל אותו מהרצו לפשר צערו הגדול, השיב לו "מפני שראיתי בקבלת שבת את הס"מ ר"ל, ואמר זה הפסוק: "גם אתם גם מלככם תספו" (ש"א יב, כה) מכאן נראה שכבר נחתם גזר הדין בעו"ה, ולא נחתם אלא בעבור קטטה שהיה היום בין החברים, שכל זמן שהיה שלום ביניהם לא היה לו בית כניסה לקטרג...". (עמק המלך יב, ב. וראה עוד באריכות ב"תולדות הארי"ז").

ביום השישי ער"ש פר' מטו"מ, שחל בו ר"ח מנחם-אב, חלה במגיפה שפרצה אז. התלמידים וגדולי העיר הרבו בתפילה ותחנונים, וכשנכנסו לבקר, שאל על תלמידו המהרצו, וכאשר השיבו לו "שהוא הולך מבית הכנסת לבית הכנסת להתפלל על הרב, נענה ואמר להם, אינו יכול לבטל את הגזירה, כי היא גזירה שיש עמה שבועה שאי אפשר לבטלה, וציוה לקרוא לו על מנת שיתברך מפיו". ואכן כך עשו כדבריו, וקראו למהרצו.

באותה שעה הזהירים שוב וציוה להם שיזהרו ביתר שאת שיהא שלום ביניהם מכאן ואילך, ושינהגו כבוד זה בזה, וביותר בכבוד הרצו, "כי תורת חיים בקרב, וממנו תצא תורה בישראל...".

ומה נוראים הם הדברים שכותב מהרצו בעצמו ב"שער הגלגולים" (הקדמה לט עא, א), סיפר לי הרב ר' יצחק הכהן ז"ל כי בעת פטירת מורי ז"ל כשאני יצאתי מאצלו נכנס הוא אצלו ויבכה לפניו ויאמר וכי זו היא התקוה שהיינו כולנו מתאווים בחיין לראות טובה ותורה וחכמה גדולה בעולם. וישיבהו אילו מצאתי אפילו אחד בלבד צדיק גמור בכס לא סילקוני מהעולם הזה ועודני מדבר שאל ממנו עלי חיים ואמר היכן הלך וכי בשעה כזו הלך מאצלי, ויצטער מאד והבין מדבריו כי היה ברצונו למסור לי איזו דבר סתר.

אז אמר לו מה נעשה מכאן ואילך? ויאמר לו: תאמר להחברים משמי שמהיום והלאה לא יתעסקו עוד כלל בחכמה זו שלמדתיים כי לא הבינו אותה כראוי ויבואו ח"ו לידי כפירה ואיבוד נפש. ואמנם הרב ר' חיים לבדו יעסוק בה הוא לבדו בלחישתו בסתר. ויאמר לו וכי חס ושלום אין עוד תקוה לנו.

ויאמר לו [האר"י הק'] אם תזכו אני אבא ואלמדכם, ויאמר לו איך תבוא ללמדניו אחר שהוא נפטר עתה מן העולם הזה. ויאמר לו אין לך עסק בנסתרות איך תהיה ביאתי לכם אם בהקיץ אם במראה.

ביום שלישי פר' דברים, ה' מג"א, קודם יציאת נשמתו זירזו את תלמידו הכהן, רבי יצחק, "וטרם שיצא ממפתן הבית פתח פיו ויצאה נשמתו בנשיקה" (וראה עוד נפלאות בספר תולדות האר"י).

בשעת יציאת נשמתו הרבה לבקש מהש"ת שיצילהו וישמרנהו שלא יבא לידי גאוה! (ראה נוצר חסד עמ"ס אבות פ"ד מ"ד וכן בהקדמה לנתיב מצותיך - להרה"ק ר"א מקאמארא ז"ע).

ובהיות כי צוואתו הק' נסבה על האחדות והשלום, נחתום מאמרנו בענין זה. וכך כותב תלמידו הגדול מהרח"ו ב"שער הכוונות" (דרושי ברכת השחר):

"קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת - צריך שיקבל עליו מצות 'ואהבת לרעך כמוך' ויכוין לאהוב כל אחד מבני ישראל כנפשו, כי על ידי זה תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי, ובפרט אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד צריך כל אחד ואחד לכלול עצמו כאלו הוא אבר אחד מן החברים שלו... ואם יש איזה חבר מהם בצרה, צריכים כולם לשתף עצמם בצער, או מחמת חולי או מחמת בנין ח"ו, ויתפללו עליו, וכן בכל תפילותיו וצרכיו ודבריו ישתף את חברו עמו, ומאד הזהירני מורי ז"ל בענין אהבת החברים שלנו של חברתינו".

בספר "לקוטי תורה" (פר' שופטים) פירש רבינו האריז"ל את הפסוק "כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' א"ב" (דברים י"ח) - בהקדם דברי חז"ל בזוהר חדש ששאלו המלאכים להקב"ה על סיבת חורבן בית המקדש ושפיכות דמי ישראל: "רבש"ע כתבת בתורתך 'ושפך את דמו וכסהו בעפר', וכאן כתיב 'שפכו דמם כמים', 'כי דמה בתוכה' וגו'; כתבת בתורתך 'אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד', וכאן כתיב 'הבנים נשחטים' וכו'. כתבת בתורתך 'וצוה הכהן ופנו את הבית' וכאן 'וישפרו בית האלקים וכל כלי מחמדיה להשחית', אמר להם הקב"ה: כלום יש שלום בעולם, הואיל ואין שלום אין כלום".

וכותב האריז"ל: "וכל זה רמזה לנו התורה בפסוק הזה: כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם - היינו 'ושפך את דמו' וכו' [כלומר, למה נשפך דמם כמים]: בין דין לדין - היינו 'אותו ואת בנו' כו' כנ"ל [שנהרגו אבות ובנים]; ובין נגע לנגע - היינו 'וצוה הכהן' כו' כנ"ל.

והתשובה לכל זה: דברי ריבות בשעריך - שעל ידי המריבות והעדר השלום שבהם גורם לכל זה. ומסיים: וקמת ועלית אל המקום - שעל ידי ירושלים, עיר שחבורה לה יחדיו, שבה נעשו כל ישראל חברים, ועל ידי התורה, יתאחדו ויתווך ביניהם השלום".

מעט צרי ודבש אשר נרדה מתורת האר"י וגוריו הק'

השיג ההלכה ממרום:

"פיה פתחה - שהאדם יפתח פיו בחכמה ובדרך חסד בלי עיון יתגלה לו ההלכה על ציצת לשונו, כמורי האר"י אישכנזי גדול מרבן שמו, שהיה משיג ההלכה על ידי מלאכי מרום".

דובב שפוני ישנים לרבי משה בנבנשת די שיגוביא זצ"ל (אזמיר תל"א. בג, א). וכ"כ שם (להלן לו, א). "והרב הקדוש מורי כמהר"י לוריא ז"ל היה יודע פשט ההלכה בלי עיון, על דרך נבואה".

"והיה על מצח..."

"ודע כי הרב האלקי כמוהר"ר יצחק לוריא אישכנזי זלה"ה היה רואה במצח האדם הפסוק והפירוש השייך בו כפי נשמתו, והיה מבארו לו כי בזה תתעלה נשמתו למעלה לאין קץ, ויתגלו לו דברים אחרים, והחומר לא ירגיש בזה...".

(חסד לאברהם לרבי אברהם אזולאי זצ"ל, מעין ב נהר יח)

"פעם אחרת ראה (האר"י ז"ל) במצחי ג' אותיות כסדר זה: א, ב, ואחריו ג' הפוכה [פניה לצד הא"ב]. אמר לי שהוא הוראה שאני צריך לגמול חסד עם אבי, ולכן הפכה פני הגימ"ל אל שתי אותיות א"ב".

(ספר רוח הקודש לרבי חיים ויטאל זצ"ל, ד).

"... ומעשה היה בדורנו, שהרב המקובל הגדול כמוהר"ר יצחק אישכנזי ז"ל הסתכל בפני תלמיד חכם אחד, ואמר לו: נרשם בפניך עון צער בעלי חיים. והיה אותו תלמיד חכם מצטער ומפשפש בדבר, עד שמצא שאשתו לא היתה נותנת מאכל לתרנגולים בבוקר, אלא מנחת אותן הולכות בחצר וברחוב לנקר, ואז צוה עליה וזירזה לעשות להן גיבול הסובין והמים בבקר בבקר. ואחר שנתקן הדבר, והרב לא ידע, הסתכל בפניו ואמר לו: סר עונך. [אמר לו]: מה היה הדבר. אז הגיד לו הענין".

(ספר חרדים לרבי אלעזר אזכרי זצ"ל, פרק יד).

וראה בקב הישר פ"ז שמביא גירסא שונה)

"... והרב המקובל הקדוש רבינו יצחק אישכנזי, כאשר הופיע עליו רוח הקודש והפליא לדבר, פעם אחת נכנס עם הארץ אחד בביתו, שהיה ממוכרי היין, ואמר לו: עון טבל ראיתי כתוב במצחך, אוי לך והיהודי הודה ובכה, ונתן לו תשובה".

(ספר חרדים, פרק נב).

"והרב המקובל האלקי מוהר"ר יצחק אישכנזי כאשר הופיע עליו רוח הקודש השיב רבים מעון, כי למדם גודל פגם כל עון בספירותיו של אדון יחיד, ולימד למשכילים התיקון אשר יעשו לנפשם דברי הצומות וזעקתם כמספרם כמשפטם ובכוונתם הגדולה והחזקה על דרך האמת על ידי שמות הקדש, תצלנה אזנים משמוע והרעיונים יבהלו מהבין וכבוד אלקים הסתר דבר...".

(ספר חרדים, פרק סג)

"ומחה על כתף"

"... ואפילו ללמוד תורה הזהיר האר"י ז"ל שלא להפסיק בין מים אחרונים לברכת המזון, ופעם אחת היה בא חכם אחד איש קדוש מתלמידי רבי משה קורדוויירו אצל הקדוש האר"י ז"ל, והאר"י ז"ל קיבל אותו בסבר פנים יפות, ובשעת הסעודה השגיח האר"י ז"ל עליו שאינו אוכל כדרך הבריאים, וראה בו שהיה לו כאב באחד מאיבריו.

ושאל הרב האר"י ז"ל לאותו האורח, למה אינו אוכל. והשיב לו האורח, כי זה ימים רבים אשר הכתף שלו כואב לו ביותר, ואז הסתכל בו האר"י ז"ל ואמר לו: בוודאי אתה היית מפסיק בין מים אחרונים לברכת המזון. אמר לו: כן הוא, שרגיל היה ללמוד פרק משניות בין הנטילה לברכת המזון, והוי סבירא ליה דדברי תורה צורך סעודה הוא כמ"ש רז"ל (אבות פ"א מ"א) 'כל שולחן שאין אומרים עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים'.

אמר לו האר"י ז"ל: לכן בא אליך הכאב דוקא בכתף, שעברת על דברי חכמים שאמרו (ברכות מב): 'כתף לנטילת ידים ברכה, וכתף הוא אותיות 'כתף'. ונתן האר"י ז"ל עצה להחסיד שיקבל עליו שלא להפסיק בנטילה אזי ירופא מהחולי, עד כאן.

(קב הישר פרק פז, מהדור ירושלים תשנ"ט עמי תמט"ג. וראה שם בהגהות 'קב נקי' מ"ש לגבי הפסק בדין בין מים אחרונים לברכה"ו. עוד ציינן שם לס' כף החיים' לר"ח פלאגי סי' כה אות ז - שמביא עובדא זו ומוסיף בשם ס' 'אשל מפרי' שפירש בזה הפסוק [תהלים סב, יג]: 'ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', דהיינו כמעשהו ממש, וכמו כאן שנענש על הכתף דוקא, והוא מחסדו ית', בכדי שידע האדם על מה בא העונש ומה יש לו לתקן. ומקור עובדא זו הוא בשער המצוות למהר"ו ז"ל פר' עקב).

"עין תחת עין"

"פעם אחת אירע לי ביום שבת כאב גדול בעינים, ונמשך זה קרוב לב' חדשים, ולא היה בתוכם שום חולי זולתי כאב העינים לי מאד. ושאלתי למורי ז"ל מה היה סיבת הכאב ההוא,

ואמר לי ב' סבות: האחת היא, לפי שאני פוסע פסיעה גסה במהלכי בימי החול, ונודע כי פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של

אדם (ע"י שבת ק"ג: תענית י) ואינה חוזרת אלא בקידוש ליל שבת. ולפי שבאותו ליל שבת לא נתכונתי באותו הקידוש, לכן בא לי הכאב הזה; סבה ב' היא, לפי שאני הייתי מתפלל תמיד בבית מדרשו, והייתי יושב לימיני לעולם, והייתי מסתכל ומביט בו ללמוד דרכי הנהגותיו בכל הפרטים, והוא היה מתכוין בתוך תפלתו כונות גדולות ונוראות אשר על ידם היה אור עליון שורה עליו, ולא הייתי כדאי אז להסתכל בו. ואמר לי: השתדל שלא תסתכל בפני בשעה שאני מתכוין ביחוד קריאת שמע, ובשעה שאני כורע ב'מודים', ובשעה שאני עונה קדושה ואומר 'קדוש קדוש קדוש ה' צבקות', כל אלו הג' מקומות יש בהם כונות נוראות, ועי"ז יוסר ממך כאב העינים. ונמנעתי ביום המחרת מלהסתכל בו בשלשה זמנים אלו, ותיכף נתרפאתי".

(שער המצוות לר"ח ויטאל זצ"ל, פר' עקב)

בכו תככה - על השגת התורה:

"ענין השגת החכמה וכו' הוא, שעל כל דבר ודבר ובכל עניו וענין שבתורה או שבספר הזוהר אשר לא תבין ענינים, תשב ותככה עליהם כל מה שתוכל להרבות בכייה. מהר"א הלוי ששמע מהרב ז"ל".

(שער רוח הקודש, ו)

כוונות בתפלה:

"... ובאומרו (בתפלת שמו"ע) 'וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין', צריך לכוין כונה זו אשר פירשו שמעיה ואבטליון למורי ז"ל יום א' אשר הלכנו לגוש חלב להשתטח על קבריהם, ושם אמרו לו הם עצמם שצריך לכוין במלות אלו בג' תפלות שבכל יום ויום לכוין להתפלל לשי"ת על משיח בן יוסף שיחיה ולא ימות ע"י ארמילוס רשיעא, כמ"ש רז"ל על פסוק (תהלים כא, ה) 'חיים שאל ממך נתת לו' כו' (ע"י סוכה נב)... ועליו אנו מתפללין: וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין".

(שער הכוונות, דרושי העמידה דרוש ו, לו; וראה אוה"ח הק' פר' מצורע יד, ט)

"ובאומרו 'כי לישועתך קוינו כל היום', תכוין לצפות ולקוות בכל יום ויום לישועתו יתברך, כדי שלא תתבייש בעת פטירתך כשיעמידוך לדין וישאלוך 'צפית לישועה', כמו שאמרו רז"ל במסכת שבת פ"ב (דף לא):

(שם)

קבלת מעשית:

"אני הכותב חיים, שאלתי למורי ז"ל על ענין השמוש בקבלת מעשית הנאסרת בכל ספרי המקובלים האחרונים, ואיך רבי ישמעאל ורבי עקיבא ע"ה ב'פרקי היכלות' היו משתמשים בשמות נוראים לענין זכירה ופתיחת הלב. והשיב לי, כי בזמנם היה אפר פרה מצוי, והיו נטהרים מכל הטומאות לגמרי, אבל אנחנו כולנו טמאי מת ואין לנו אפר פרה לטהר מטומאת מת, ומה תועלת כשנטהר משאר הטומאות ועדיין טומאת מת במקומה עומדת, ולכן אין לנו רשות בזמנים אלו להשתמש בשמות הקדושים, והמשתמש בהם ענשו גדול, כמש"ל.

(א.ה. וכבר הבאנו במאמרנו את דברי החיד"א ז"ל בספרו "מדבר קדמות" (מע' א אות כו) שכותב בזה"ל: "... ואני בענייני פשיטא לי דרבינו האר"י זצ"ל היה נטהר באפר פרה ע"י אליהו ז"ל, ואז נחה עליו רוח הקודש הפליא, והגם כי לא ראיתי כתוב רמו מזה ולא שמעתי, לבי אומר לי שהרב ז"ל היה מעלים הרב העלם נמרץ לרוב ענותותו (עכ"ל).

וה"ר אליה דיודא'ש הגיד לי, כי גם הוא שאל למורי ז"ל שאלה הנזכרות, כי הרי מצאנו ראינו הראשונים כולם משתמשים בשמות, והשיב לי, כי כל אדם שיכול לקיים בעצמו מה שאמר הכתוב (שיה"ש א, ג) 'על כן עלמות אהבוך', ניתן לו רשות להשתמש בהם. והענין הוא, כי אמרו חז"ל (ע"ז לה) אל תקרי עלמות אלא על מות, שאפילו מלאך המות נעשה אוהבו של הצדיק. והנה מי שאין בו שום עון שהמקטרג לא יוכל לקטרג עליו לפני הקב"ה לומר לפניו, הנה פלוני בן פלוני משתמש בשמותיך, והנה ביום פלוני עבר עבירה פלונית - כי אז יענשוהו מן השמים אם

ישתמש בשמותיו יתברך, אבל אם אין בו שום עון כלל ואין עליו שום קטרוג, עד שלכך אפילו מלאך המות נעשה אוהבו, הנה איש כזה יוכל להשתמש בשמותיו יתברך ולא יענשו...

גם פעם אחרת השיב מורי ז"ל לאיש הנזכר על השאלה הנזכרת באופן אחרת, והיא זו: דע כי כל השמות והקמיעין הנמצאים עתה כתובים בספרים, הם מוטעים. ואפילו השמות והקמיעין שנתנסו והומחו ע"י מומחה, יש בהם טעויות רבות, ולכן אסור להשתמש בהם. אמנם אם היינו יודעים השמות על מתכונתם ואמיתותם היינו רשאים גם אנחנו להשתמש בהם...".

(שער רוח הקודש, יג. וראה עוד בשער המצות פר' שמות)

"ויחרקו שן" - יען כי נשלח אש ממרום.

פצו עליך פיהם כל אויביך שרקו ויחרקו שן אמרו בלענו אך זה היום שקוינהו מצאנו ראינו (איכה ב, טז).

"הנה חריקת השיניים, יורה על כי לא נעשתה רצונם, וכמו שאמר הכתוב (תהלים קיב, י). 'שיניו יחרוק ונמס תאות רשעים תאבד'. והענין הוא, כי אמר למעלה (איכה א, ג). 'ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה', וכאשר באו האויבים, היו רוצים לשלוח אש במקדש, להנקם בידיהם. וכשראו כי קמחא טחינא טחנו, ולא עשו נקמה בידי עצמם, שרקו ויחרקו שן, כי לא נעשתה רצונם, ונתנו טעם לחריקת שיניהם, באמרם: בלענו, כלומר: אמת הוא כי החרבנו בית המקדש, אבל מה שאנו חורקים שן, הוא לפי שזה היום שקוינהו להנקם ע"י עצמנו, מצאנו ראינו, שכבר נעשה מעצמו".

(שער הפסוקים, איכה שם)

"יתן למכה לחי"

יתן למכה לחי ישבע בחרפה (איכה ג, ל). "ירצה, כי בראות אחד מן אוה"ע הבא להכות את ישראל על לחיו, והישראל נותן לו לחי ומזמינו לקבל ההכאה, אז ישבע הגוי בחרפה ההיא שנתחרף הישראל, וימנע להכותו. ועצה טובה השמיענו בגלותינו".

(שם)

נחמת ישראל - כשהוצת ביהמ"ק בתשעה באב לעת ערב.

"ענין ט' באב, מה שנהגו ביום ט' באב במנחה לומר פסוקים של נחמות, וגם לקום ולשבת על הספסלים למעלה, ואדרבא נראה מן התלמוד בבלי (תענית כט) כי לעת ערב הציתו אש בהיכל ביום ט' באב ונשרף בעת המנחה, וכפי זה היה ראוי להחמיר במנחה יותר מבשחר.

אבל הענין יובן במה שדרשו בגמרא (קידושין לא). על פסוק (תהלים עט, א): 'מזמור לאסף אלקים באו גוים' כו', והקשו: מזמור - קינה מבעי ליה. ותירצו, כי בתחילה התחילו האויבים להרוג את בני ישראל, ואז חשבו ישראל שלא יהיה ח"ו תקומה למפלתם ויכלו ח"ו בחרב האויבים. ובראותם שהציתו אש בהיכל לעת ערב, שהוא זמן המנחה, אז אמרו 'מזמור' ושמחו שמחה גדולה, וקבלו נחמה. כי אם ח"ו לא היה הקב"ה משליך חמתו על העצים ועל האבנים לא היתה תקומה לשונאי ישראל, וכמו שאמרו ז"ל (ראה איכ"ד ד, יד) 'כלה את חמתו ויצת אש בציון' (איכה ד, יא). ונמצא כי לעת מנחת ערב שהציתו אש בהיכל, אז אמרו ישראל 'מזמור', וקבלו נחמה על צרתם, אי"כ המנהג הנזכר הוא טוב ונכון.

ונלע"ד ששמעתי ג"כ ממורי ז"ל טעם אחר, והוא: כי אז במנחת ט' באב נולד המשיח הנקרא מנחם, כנזכר במדרש איכה רבתי (א):

(שער הכוונות, דרושי חג השבועות דרוש א. פט.)

סידור האריז"ל - מתפלה אחת

"שמעתי מפי אמו"ר [המגיד מקאזניץ ז"ע] זצ"ל שהסידור של האר"י זלה"ה, כל הכוונות של התפלה הנמצאים בו, הי' רק מתפלה אחת של האר"י הקדוש זצ"ל.ה. ובכל יום היה מתפלל בכוונה אחרת, בבחינה מחודשת ומשונה בטעם וריח לשבח". (באר משה, קאזניץ, פר' קדושים)

בחייו לא אמרו קינה...

"סיפר לי החכם הר"י כהן נר"ו משם הרב ז"ל הרח"ו, שלא היו חכמי אותו הדור מניחין אותו לומר בט' באב אותה קינה שכתובה 'איכה חשכה אור הלבנה, שבה סוד התורה, היש מוציא לאורה, ומי הוא זה אשר הדור יגין בשבילו' וכו' - כל זמן שהיה הרב (האריז"ל) בצפת, כי אז היה בדורו של הרב זלה"ה שהיה יודע בסודות התורה, והיה ראוי הדור מגין עליו. והיה ראוי אח"כ להוסיף דברים שנפלאו ונעלמו, המה סודות בפטירתו בנשיקה".

(מהר"י צמח בהגהות על פ"ח שער חג השבועות פ"א עמ' תקמב)

פעם אחת נכנס אצלו הרב ר' שמואל די אוזידה בעל המחבר מדרש שמואל על פרקי אבות, וקם האריז"ל מלא קומתו מלפניו ואמר לו "ברוך הבא". ולקח אותו בידו והושיב אותו ליד ימינו ודבר עמו מה שהיה צריך לו לדבר ויצא.

לאחר שיצא שאל הרב ר' חיים וויטאל ז"ל להאריז"ל למה עמד מורי מפני הבחור הזה ועשה לו כל הכבוד הזה. אמר לו האריז"ל חייך שלא קמתי אלא לפני ר' פנחס בן יאיר ע"ה שנכנס עמו מעל למעלה מראשו. והטעם שעשה היום מצוה אחת שנהג ר' פנחס בן יאיר לקיים על כן נתלבשה בו נשמתו לסייע במצות אחרת כאלה. וזהו סוד הבא לטהר מסייעין לו.

מיד כששמע הרב ר' חיים וויטאל ז"ל זה הדבר יוצא מפה קדוש האריז"ל רדף ורץ אחר הרב ר' שמואל ז"ל לשאול אותו מה מצוה עשה אותו היום. וכאשר השיגהו אמר לו בחיך תאמר לי מה מצוה קיימת בזה היום שכך וכך סיפר לנו עליך האריז"ל.

אמר לו חייך שהיום באשמורת הבוקר כשהלכתי להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת עברתי לפני בית אחד ושמעתי בכיות גדולות בתוכו. נכנסתי לשאול על מה הם בוכים וראיתי אותם כולם ערומים מחמת שגנבים חתרו חתירה בלילה ונכנסו וגנבו מהם כל אשר להם. מיד נכמרו רחמי עליהם ופשטתי את לבושי המלבוש העליון שלי ונתתי אותה להם ואני הלכתי לביתי ולבשתי לבוש השבת שיש לי.

כשחזר הרב ר' חיים וויטאל להאריז"ל וסיפר לו המעשה אמר לי בודאי כשביל מצוה זו שהלביש ערומים נתלבשה בו נשמתו של ר' פנחס בן יאיר להיות שגם הוא נהג כל ימיו לגמול חסד עם כל בני אדם.

(תולדות יצחק)

מעשה נורא שפעם אחת בערב שבת סמוך להכנסת כלה יצא עם תלמידיו חוץ לעיר צפת לבוש ד' בגדי לבן כדי לקבל השבת קודש. במזמור לדוד הבו לד' בני אלים וכו' ופזמון מיוחד לקבל שבת בניגון נאה, ובתוך שהיו משוררים אמר הרב האריז"ל לתלמידיו, חברים רצונכם שנלך לירושלם קודם השבת ונעשה שבת קודש שם בירושלם - ועיר הקודש ירושלם רחוקה מצפת כ"ה פרסאות.

והשיבו קצת מן התלמידים הן אנו שומעים ומסכימים לזה. אבל קצתם מהם השיבו ואמרו נלך מקודם להודיע לביתנו ויחרד האריז"ל חרדה גדולה והכה כף על כף ואמר אוי לנו שלא היה בנו זכות להגאל, שאלמלי הייתם כולכם משיבים בפה אחד שאתם רוצים לילך תיכף

בשמחה גדולה היינו זוכים תיכף להגאולה שלימה שעתה היתה שעת רצון לזה להגאל, ומתוך שמיאנתם בדבר חזר הגלות לאיתנו בעוה"ר, השי"ת ירחם.

פעם אחת ישב האריז"ל אצל קבר הושע בן בארי ע"ה סמוך לצפת עם העשרה תלמידים המובחרים והיה דורש ומגלה להם סתרי תורה. ובאמצע הדרוש פתח ואמר להם חברים קול של כרוז אני שומע שעומד ומכריז ברקיע למעלה וקולו הולך בכל הרקיעים ואומר בזה הלשון: בגזירת עירין פתגמין ובמאמר קדישין שאילתא שיבא ארבה אין מספר בגבול צפת ויאכל כל עשב וכל פרי האדמה לא תשאר מחיה לכל יושביה בעבור עני אחד ושמו ר' יעקב אלטרין שיושב ומתרעם על הקב"ה כביכול, והקב"ה אינו יכול להתאפק עוד על כל שכיניו הרעים יושבי צפת שאינם משגיחין עליו, עד כאן לשון הכרוז.

ואמר האריז"ל, בני למען השם מהרו ובקבוץ בינינו איזה מתנה טובה ונשלח אותה לו אולי ינחם ה' על הרעה את כל אשר זכר לעשות לעמו. מיד קבצו ביניהם כמו שלשה טולר, והאריז"ל שלח את המעות על ידי אחד מהתלמידים ושמו היה מוה"ר יצחק הכהן ז"ל.

השליח מיהר ללכת ונכנס בבית העני ומצאו עדיין יושב ובוכה. אמר לו למה אתה בוכה. והשיב לו אני בוכה ומבכה על רוע מזלי שנשברה לי החבית של חרס שנהניתי למלאות בו מים לכל השבוע ומזה יש לי פרנסה מצומצמת להחיות בני ביתי. ישבתי ובכיתי לפני הקב"ה למה אחיה בזה הדוחק הגדול, וכי אני יותר רשע מכל העולם כולו.

כשמוע הרב ר' יצחק הכהן הנ"ל אותן הדברים של העני היה מתמיה איך צדקו דברי האריז"ל. והיה נותן לו המעות ואמר לו אדוני החכם למען השם השמר והזהר מכאן ולהבא מלהתרעם על מידותיו של הקב"ה שכך וכך היה המעשה. והודה לו עני שהיה באמת מתרעם על מדותיו כביכול וקבל עליו שלא לעשות עוד כדבר הזה. והיה החכם העני הזה מתפלל ומבקש מהקב"ה שימחול לו ושינחם על הרעה אשר נגזר.

והרב ר' יצחק הכהן ז"ל חזר לשיבת האריז"ל וסיפר להם המאורע ותמחה כל החברים על גודל השגת רבם האריז"ל ואמר להם האריז"ל כבר נתבטלה הגזירה תל"ת. וחזרו ללמוד. והיה כאשר ישבו כשתי שעות נשאו עיניהם וראו והנה ארבה בא חיל גדול וכבד מאוד ויחרדו כל התלמידים. אמר להם האריז"ל אל תיראו כי כבר בטלנו הגזירה ופייסנו את העני ומעתה אין דבר רע בעהשי"ת. וכך היה, כולם נשא הרוח ומטיל אותם לתוך הים הגדול ושם נטבעו ואין אחד מהם הגיע לארץ. ומאותו היום והלאה השגיחו יושבי צפת על העני הזה. ובאמת היה בקי בכל התורה וכעת הוא אבי"ד בסיני היא טריפאלי דסוריא.

(עמק המלך).

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

המאמר לרגל היולדת
"קוה"ק רבינו האריז"ל זי"ע"
נלקח מהגליון "עלים לתרופה" בעלזא תשס"א-ב

לזכות הרוצה בעילום שמו שיקויים ברכת צדיק
"מנוחה ושמחה, אור ליהודים"

ההפצה בעיה"ק טבריא נתרם לע"נ רבני טבריא
רבה הראשי של טבריא הצדיק החכם רבי חיים בן רבי יצחק סמאג'א זצ"ל
רבה הראשי של טבריא הצדיק החכם רבי יעקב חי בן רבי ברוך זדיהן זצ"ל
מייסד ת"ת ביבאס, הצדיק החכם רבי רפאל ביבאס זצ"ל

להנצחת
נושיה בן אסתר נולכה
זכות הפצת תורה וחסידות, יענווד לו
להתברר בכל טוילי דניטב

להנצחת
נואיר יחיאל בן חנה סיכוא
זכות הפצת תורה וחסידות, יענווד
לו להתברר בכל טוילי דניטב

להנצחת
נונחס נוענדל בן פרידא גילה
זכות הפצת תורה וחסידות, יענווד לו
להתברר בכל טוילי דניטב

להנצחת
אפרים בן אסתר לאה
זכות הפצת תורה וחסידות, יענווד
לו להתברר בכל טוילי דניטב

להנצחת
יוסף נתן בן רבקה טויבא
זכות הפצת תורה וחסידות,
יענווד לו להתברר בכל טוילי דניטב

להשתתפות בהוצאות הגליון לרגל שמחה או לע"נ ולקבלת הגליון במייל, להערות ולהארות, GILYON.LIZENSK@GMAIL.COM

יב